DIALE-CTI-CA,

IOACHIMI RIN-GELBERGII ANTVERPI-ANI.

*

Huius figuras turpiſs. ab alijs conſpurcatas, nos ad autoris autographum emaculauimus: alijs ad finem libri, quas & illi omiſerunt, adiectis.

VIRTVTE DVCE, COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM
LVGDVNI,
1551.

IOACHIMVS RINGELBERGIVS ANTVERPIANVS LECTORI.

DIALECTICAE *præceptiones in particulas quatuor diſtribuemus. In quarum prima tradentur, quæ ad uoces ſimplices pertinent: in ſecunda axiomata: in tertia ſyllogiſmi, enthymemata, inductiones, exempla: in quarta locorũ ratio. Vale. Antuerpiæ V. Idus Maij Anno*

M. D. XXIX.

DIALECTICE QVID: ET QVOT SINT EIVS PARTES.

DIALECTICE, *ars eſt finiendi, diuidendi, & argumentandi. Vel breuius:* Dialectice, *ars diſſerendi eſt, ſicut* Rhetorice, *dicendi: & loquẽdi,* Grammatice. *Diſtant enim loqui, diſſerere, & dicere: quòd* Loqui *Grãmaticorũ ſit,* Diſſerere *Dialecticorum,* Dicere *Oratorum. Inde Dictionem pro oratione accipimus. Id intereſt inter* Dialecticen *&* Rhetoricen: *quòd* Dialectice, *breuiter & apertè rem tradidit,* Rhetorice *uerò copioſius eandẽ explicat:* Dialectice, *exactam docendi rationem,* Rhetorice, *eloquendi modum aperit:* Dialectice *tanquam primas cauſæ lineas ducit,* Rhetorice *uiuos addit colores.* Zeno Dialecticen *compreſſæ in pugnum manus,* Rhetoricen *explicitæ dicebat ſimilem. Duæ ſunt partes* Dialectices, τοπικὴ, *&* κριτικὴ, *id eſt, ratio inueniendi, & forma iudicandi:* Prior Locos *continet: poſterior, ſyllogiſmum, enthymema, inductionem, exemplum, & ſimiles modos colligendi.* Topice *locos tradit, unde petitur medium, quo probemus axioma eſſe uerum, falſum, impoßibile.* Critice, *rationem ſiue intellectum docet thematis ſimplicis & compoſiti. Simplicis, ut ſit'ne ipſum ſpecies,*

> τόπος, eſt locus: inde τοπικὴ, ars locorũ. κρίνω, iudico: inde κριτικὴ, ars iudicandi.

genus,differentia,proprium, accidens, ſubſtantia, quantitas,qualitas,relatio,qua forma finiatur,quæ ſint eius partes.ſpecies,officia. Compoſiti:*ut ſit'ne uerum,falſum,affirmans,negans,uniuerſale,particulare, neceſſarium, contingens,impoßibile.*

De quinque uocibus.

QVinque *ſunt genera uocum communium, ſiue (ut alij dicunt) quinq; ſunt uoces prædicabiles:* Genus, Species,Differentia,Proprium, Accidẽs. *Quas ordine deſcribemus, definito prius* Indiuiduo, *quod aliorum omnium origo eſt. Sicut enim momentum, temporis principium eſt, unitas numeri,& punctus magnitudinis: ita uocum cõmunium ſiue uniuerſalium indiuiduum.*

Indiuiduum. *Indiuiduum, dicitur nomen proprium, aut id quod rem duntaxat unam ſignat: ut* Cicero, Vergilius, Plinius, Bucephalus, *hæc herba, hæc arbor.*

Genus. Genus,*eſt nomẽ commune multis ſpeciebus, aut uocabulum, quod primum occurrit in definienda ſpecie: ut animal,lapis,gemma,prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantia.* Duplex *eſt genus,* Summum, *ut ſubſtantia, quantitas,qualitas, relatio: &* Medium, *quod etiam ſpecies eſt, ut corpus,animal,arbor,lapis.*

Species. Species, *eſt nomen cõmune, proximum indiuiduis, uel quod primum occurrit in definiendo indiuiduo, ut homo.* Hæc *quoque duplex eſt,* Infima, *quæ propriè ſpecies eſt, & quam modò definiuimus, ut equus,leo,lupus, uulpes: &* Media, *quæ etiã genus eſt, ut piſcis, fera, auis.*

Differentia. Differentia, *eſt qua ſpecies inter ſe differunt, uel quæ ſpecies eiuſdem generis diſcernit.* Aut *differentia, eſt propria rei nota, qua ſecundum id ipſum quòd talis eſt, ab alijs diſtinguitur rebus: ut ſentiens, non*

ſentiens:

ſentiens: capax rationis, expers rationis. Pro *differentijs ſæpenumero accidentium cōgerie utimur. Sic calidum & ſiccum uocamus differentiam ignis, calidum & humidum aëris; frigidum & humidum aquæ, frigidum & ſiccum terræ.* Differentiam, *aiunt ſignificare partem alteram rei compoſitæ.* Sentiens *enim in ſe complectitur animam ſenſitiuam, quæ eſt altera pars animalis: & intellectualis, intellectum, ſiue animam capacem rationis, alteram hominis partem.* Quoniam *ſic uoces interpretamur: Sentiens, habens animam quæ ſentit:* Non *ſentiens, habens animam quæ non ſentit, qualis eſt in plantis.* Et *Intellectualis, habens intellectum, uel animam capacem rationis: ideoq; inquiunt, accidentibus non eſſe differentias, quòd non componantur ex materia & forma.* Subtiliore *tamen iudicio dicunt etiam quædam accidentia eſſe, quæ aliquid ſimile habent materiæ & formæ.* Vt *cum Peccatum definiunt, eſſe actionem illicitam, cum praua uoluntate: hîc peccati materia, eſt illicita actio: forma uerò eius, & differentia, qua ab illis diſtat actionibus, eſt praua uoluntas, ſine qua peccatum dici non debet: ſicuti nec animal ratione carens, homo.* Pro *differentijs accidentium, eorum officia, effectus, uel ſubiecta ponuntur. Sic, loqui, dicere, diſſerere, numerare, canere, eſſe in animo, eſſe in corpore, ſunt differentiæ* Grammatices, Dialectices, Rhetorices, Arithmetices, *Muſices, uirtutum, palæſtricæ.* Proprium, *eſt propria rei indoles, ſiue natura, quæ competit uni ſpeciei tantùm, idq; uniuerſè: ut canere, numerare, loqui, ridere, quæ competūt homini.* Ariſtoteles *quatuor modos enumerat:* Quod o*mni, ſed non ſoli competit, ut bipedem eſſe: quod ſoli, ſed* Proprium.

nõ omni,ut medicum uel literatum eſſe:quod omni,& ſoli, ſed non ſemper,ut canere: quod omni,& ſoli,& ſemper,ut riſibilem, erudibilem eſſe. Poſtremum uerè Proprium uocat. Differt ab Accidente, quoniam proprium natura ſemper adeſt rei, cui proprium eſt:ut, loqui, ridere.Accidens nunc adeſt, nunc abeſt, ut album eſſe, nigrũ eſſe, poëtam eſſe, oratorem eſſe. Proprium ideo eſſe dicitur, quòd ſit natura quædam peculiaris toti alicui ſpeciei, & ſoli, ut loqui,hominibus omnibus cõmune eſt, & ſolis hominibus datum. Accidens ſpeciebus pluribus ſæpenumero commune eſt,ut eſſe album, nigrum, uelox, ſegne: ſæpenumero dixi,propter poëticen,& artem dicendi, quæ quamuis ſolis hominibus competant, tamen non omnibus, ſed pauciſſimis duntaxat. Neque ſemper adſunt, quoniã longo labore ipſa cõparantur. Si uerò poëtica,& oratoria ars ſemper adeſſent ex æquo omnibus uiris, fœminis,pueris,ſenibus, haud dubiè homini propria dicerentur. Quamuis primo anno à natali die homo non loquatur, ea tamen res nihil impedit, quò minus loqui ſit proprium hominis, cum tot uiri, tot fœminæ, excepto fortaſſis uno aut altero muto, à pueritia ad finem uſq; uitæ loquantur. Nec etiam obſit, quòd pauciſſimæ aues magno labore, ad rem eandem interim pertrahantur. Hæc explicatius ideo poſui, quòd complures ſint, qui uocum harum diſcrimen haud ſatis intelligant.

Accidens. *Accidens,eſt nomẽ commune, quod tum adeſſe,tum detrahi alteri poteſt:ut calor, rigor, religio, pietas, gratia, ueritas,philoſophia,doctrina,honor,diuitiæ. Quamuis pleraque accidentia ita hæreant in ſubſtantijs, ut natura ſeparari inde non queant, ut calor in igne, candor in niue, &*

cygno,

cygno, intellectu tamen & cogitatione ipſa diſcernimus. intelligimus enim aliud eſſe calorem, candoremq́; aliud ignem, niuem, cygnum.

Vſus Quinque uocum.

TRiplex uſus eſt eorum, quæ de quinque uocibus dicta ſunt. Primus, ut in prædicamentis intelligamus quid genus, quid ſpecies, quid differentia, quid deniq; indiuiduum ſit. Secundus quòd ex præceptionibus iiſdem diſcimus, quæ uoces de quibus prædicentur. Genus enim, differentia, ac proprium, de ſpecie dicuntur, ut homo animal eſt, homo eſt capax rationis, homo numerare, loqui, diſſerere poteſt. Species de indiuiduo dicitur, ut Bucephalus equus eſt. Accidẽtia de genere, ſpecie, ac indiuiduo dicuntur, ſed non neceſſariò cum ijs cohærent, ut Cicero eſt orator. Tertia commoditas eſt, quòd conducunt ad finiendum, & diuidendum. Species nanque definitur per genus, differentiam, proprium, accidens: genus per differentias in ſpecies diuiditur. Quarta, quòd ex his argumentorum loci trahuntur, à genere, à ſpecie, à differentia.

De Prædicamentis.

PRædicamẽta ſunt communes rerum formæ, certo quodam ordine comprehenſæ, Græci κατηγόρίας appellant. In quinque uocibus commonſtratum eſt, inter genus & ſpeciem cognationem eſſe, ſpeciem ac differentiam de indiuiduo prædicari. In prædicamentis uerò rerum omnium ordo proponitur, generum, ſpecierum, differentiarum, indiuiduorum uaria ponũtur exempla. Ariſtoteles decem prædicamenta tradit, Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem, Relationem, Actionem, Paßionem, Vbi, Quando, Situm,

Habitum. Rhetores *quatuor duntaxat enumerant, Subſtantiam,* Quantitatem, Qualitatem *&* Relationem *: actionem, paſsionem, ubi, quando, ſitum, habitum, ad relationis claſſem aiunt pertinere.*

De Subſtantia.

S*Vbſtantia, eſt res per ſe conſiſtens.* Hæc, *in corpoream & incorpoream diuiditur. Corporea, in ſimplicem & concretam.* Simplex, *in orbes cœleſtes decem, & quatuor elementa.* Concreta, *in animatam, & inanimatam.* Viua, *in ſentientem, & non ſentientem.* Sentiens, *in ſubſtantiam capacem rationis, & ratione carentem.* Ad *ſubſtantiarum ordinem referendæ etiam partes earum, ut oculus, auris, facies, os, ramus, flos, folium, truncus, radix.*

Subſtantia,

Corporea, Incorporea, { Deus. / Anima.

Corpus,

Compoſitum, Simplex, { Orbes decem cœleſtes. / Ignis. / Aër. / Aqua. / Terra.

Corpus compoſitum,

Animatum, Inanime, { Lapis, gemma. / Sulphur. / Metalla.

Corpus uiuum,

Sentiens, Non ſentiens, ut planta { Arbor. / Herba. / Frutex.

Animal,

Capax rationis, Expers rationis, { Volatile. / Aquatile. / Terreſtre.

Homo,

Homerus, Plato, Vergilius.

De Quantitate.

QVantitas eſt, qua ſubſtantiæ in ſpatia ac numeros diuiduntur. Ea duplex eſt, Continua, qua res in ſpatia: Diſcreta, qua in numeros partimur. Continuæ duo genera, permanens, & ſucceſſiuum. Permanentis tres ſpecies, Continua.

cies,longitudo,latitudo, profunditas:hoc eſt, linea, ſuperficies,corpus, ne in relationem incidas. Linea, *eſt longitudo ſine latitudine, & profunditate.* Huc *referantur ea, quibus rerum menſura in longum ſumitur, cuiuſmodi ſunt, ulna,cubitus,granum,digitus, palmus,pes, paſſus,ſtadium.* Superficies, *eſt latitudo ſine profunditate.* Huc pertinet *iugerum.* Corpus, *eſt longitudo cum latitudine & profunditate.* Hic *corpus ſolam magnitudinem ſignificat, aliter ac in ſubſtantiæ prædicamento.* Succeſsiuum *dicitur, quod in fluxu et agitatione conſiſtit. Eius duæ ſpecies, motus,& tempus. Motus in rectum, circularem, & mistum diuiditur. Tempus in partes quatuor: annum, menſem, diem, horam, de quarum natura tabulam conſcripſimus.*

Diſcreta. Porrò *quantitas* Diſcreta *eſt, quum quærimus quot ſint res. Eius una duntaxat ſpecies eſt,nempe* Numerus, *hoc eſt unitatum collectio:ut, duo, tria, quatuor: Binarius, ternarius,quaternarius. Sequentes, ſecundus, tertius, quartus,quintus,relationes ſunt, utpote quæ ſimplici forma accipi nequeant. Ad communem quantitatis ordinem referri poſſunt menſuræ nomina,uncia, ſextans, quadrans, triens, quincunx,ſemis, ſeptunx, bes uel beſsis,dodrans, dextans, deunx,as. Item ſemuncia,ſextula, duella, drachma, ſiciliquum, quarum uocum deſcriptiones in Elegantijs poſuimus. Dicimus enim alicuius lineæ, ſuperficiei, corporis, motus temporis,unciam,trientem, dodrantem:ut quadrans motus quo mundus circumagitur, ſex continet horas. Cuius claſsis hæc ſit tabula.*

- Quantitas,
  - Cōtinua, *ut magnitudo*
    - *Permanens*
      - *Linea*
        - *Recta.*
        - *Curua.*
      - *Supficies*
        - *Aequa.*
        - *Iniqua.*
      - *Corpus*
        - *Rotundū.*
        - *Angulare*
    - *Succeſsiua.*
      - *Motus*
        - *Rectus.*
        - *Circularis.*
        - *Miſtus.*
      - *Tempus*
        - *Annus.*
        - *Menſis.*
        - *Dies.*
        - *Hora.*
  - Diſcreta, *ut numerus*
    - *Par.*
    - *Impar.*

De Qualitate.

QValitas eſt affectio aut animi, aut corporis, unde appellationem aliquam accepimus: ut, prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantia, rhetorice: unde dicimur prudentes, iuſti, fortes, temperantes, rhetores. Eius quatuor ſunt ſpecies, habitus, affectus, ſenſum mouens, & figura.

Habitus, eſt qualitas animi uel corporis, conſuetudine agendi parta, qua facilius & certius aliquid agamus: ut, facultas orandi animi ἕξις eſt, palæſtrica corporis. Habitus in duo diuiditur genera, animi & corporis. Habitus animi duplex eſt: Alius enim in intellectu conſiſtit: ut, prudentia,

& ar

& artes omnes: Alius in uoluntate, qui uirtutum ac uitiorum genera complectitur. Habitus corporis, ut uires, robur, uelocitas, agilitas. Affectus. *Affectus eſt animi perturbatio: ut, lætitia, triſtitia, metus, amor.* Senſum mouens. *Tertia ſpecies, eſt qualitas ſenſum mouens, ut, ſonus, color, odor, ſapor: quæ quatuor mouent auditum, uiſum, olfactum, guſtum. Ad tactum plura referuntur, calidum, frigidum, humidum, ſiccum, & quæ horum miſtura conſtant, durum, molle, aſperum, leue. Ad hæc referendæ naturæ herbarum, lapidum, metallorum. Quartum ac poſtremum qualitatis genus, eſt Forma uel Figura.* Figura. *Huc omnia ſpectant, quæ manu, uel induſtria hominis conficiuntur: quod genus, menſa, domus, templum, nauis, ſedes, panis, ueſtis, penula, pannus. Lapis tamen, lignum, ac lana ſubſtantiæ ſunt. Item figuram ſignificant, circulus, triangulus, & ſimilia: notant enim formam ſuperficiei, quæ à nobis & confici, & mutari rurſum poteſt. Ad hunc ordinem pertinent omnia uirtutum, uitiorum, colorum & ſaporum genera, quæ in libello de homine tradidimus. Artium cunctarum ordinem & ſubiecta, in Chao deſcripſimus.*

Qualit

- Qualitatum genera quatuor,
  - Habitus
    - Animi
      - Intellectus
        - Prudentia.
        - Artes oẽs
          - Grãmatice.
          - Dialectice.
          - Rhetorice.
      - Volũtatis
        - Iuſtitia.
        - Fortitudo.
        - Temperantia.
    - Corporis
      - Robur.
      - Velocitas.
      - Agilitas.
  - Adfectus
    - Aegritudo.
    - Metus.
    - Lætitia.
    - Cupiditas.
  - Senſum mouens,
    - Sonus.
      - Vox,ſtrepitus.
      - Mugitus,Tonitrus.
    - Color.
    - Odor.
    - Sapor.
    - Calidum,frigidum:durum,molle: quæ tactu percipiuntur.
  - Forma, uel figura,
    - Domus,templum,menſa,
    - Nauis,carina,uelum,
    - Fiſtula,enſis,circulus.

De re

De Relatione.

RElatio, eſt rerum inter ſe collatarum unius ad alteram habitudo. Duo relationum genera, ſimplex, & miſtum. Simplex relatio in formas tres diuiditur. Quarum prima eſt Subſtantiæ, ut idem, diuerſum: corporeum, incorporeum, diuinum, humanum: terrenum, cœleſte. Secunda Quantitatis, ut æquale, inæquale: æqualitas, inæqualitas, proportio, hoc eſt, duarum magnitudinum ſimilis habitudo. Dicimus enim, eã eſt proportio inter tria & nouem, quæ eſt inter duo & ſex. Maius, minus: par, impar: duplum, triplum: multum, paucum: magnum, paruum. Tertia Qualitatis, ut ſimile, diſsimile: curuum, rectum: durum, molle: aſperum, lene: bonum, malum: ſanum, ægrum: dominus, ſeruus: cõſul, iudex: rex, populus: proconſul, prouincia, & omnia magiſtratuum nomina: emptor, uenditor: accuſator, reus: metropolis, colonia: pater, filius: auus, nepos: maritus, uxor: ſocer, gener: frater, ſoror, & reliqua cognationum uocabula. Item præceptor, diſcipulus: patronus, cliens: dux, comes: amicus, inimicus: hoſpes, peregrinus: creditor, debitor: & inde uerba credere, debere. His adduntur uoces, quæ ex præpoſitione, Con, ſunt contextæ: ut, collega, conuictor, contubernalis, coniux. Et ſimilis ſignificationis, ſocius, ſodalis. Miſta ſex generibus conſtat. Oritur enim ex ſubſtantia & qualitate, ſed bifariam. Siquidem ea aut in mouendo, agendoq; cõſiſtit, & ſic actio dicitur: aut in patiendo, & ſic paſsio, ut legere, docere, ſcribere: legi, doceri, ſcribi. Hũc pertinent Cauſa, uel Signum, & Effectus: quoniam nihil eſt cauſa uel ſignum, niſi effectus alicuius ſit cauſa uel ſignum. Apud pleroſq; dubitatio

Simplex. Miſta.

tatio exiſtit, ſint'ne aſtra cauſæ effectuum, ſiue rerum, an ſigna. Vel relatio oritur è ſubſtantia, & quantitate. Hoc item bifariam: aut enim in comprehendenda re, & ſic locus efficitur: aut metienda, & ſic tempus. Hoc, Quando: Illud, Vbi, Ariſtotelici nominant. Locus eſt circunfuſus, uel aër: uel aqua, uel res aliqua alia, qua quicquam continetur: ut cœlum, eſt locus ſiderum: aër nubium, uentorum, auium: aqua piſcium. Locus refertur ad id cuius locus eſt, uel ex ſubſtantia & relatione. Id quoque binis modis: uel in occupanda quantitate, ſic poſitus oritur, quem nunc ſitum, nunc compoſitum eſſe uocant: uel in qualitate accipienda, induenda'ue, ſic habitus procreatur. Habitus eſt corporis, & eorum, quæ circa corpus ſunt, applicatio, per quam hoc habere, illa haberi dicuntur.

Sunt itaque miſtæ relationis ſpecies ſex, actio, paſſio, ubi, quando, ſitus, habitus.

- Relatio
  - Simplex,
    - Subſtantiæ
      - *Idem.*
      - *Diuerſum.*
    - Quãtitatis
      - *Aequale, Inæquale.*
      - *Magnum, Paruum.*
      - *Par, Impar.*
    - Qualitatis
      - *Simile, Dißimile.*
      - *Herus, Seruus.*
      - *Dux, Comes.*
  - Miſta
    - Actio
      - *Docere.*
      - *Secare.*
      - *Gignere.*
    - Paſsio
      - *Doceri.*
      - *Secari.*
      - *Gigni.*
    - Vbi
      - *Surſum, Deorſum.*
      - *Dextrorſum, Læuorſum.*
    - Quando
      - *Olim,nuper,dudum.*
      - *Heri,cras,perendie: quæ re-ferŭtur ad tempus præſens.*
    - Situs
      - *Statio,Seßio.*
      - *Pronum,Supinum.*
    - Habitus
      - *Togatum,Penulatum.*
      - *Loricatum,Armatum.*

Relat

Relationes breuius hunc in modum nonnulli diſtinguunt. Relatiua omnia eſſe, aut alicuius: qualia ſunt, imperator, rex, prætor, dictator, conſul, pater, filius, auus, nepos, maritus, uxor, ſocer, gener, frater, ſoror, præceptor, diſcipulus, patronus, cliens, dominus, ſeruus, dux, comes. Aut alicui, ut æqualis, inæqualis, par, impar, uicinus, propinquus, ſimilis, diſsimilis. Aut ad aliquid, ut magnum, paruum, longum, breue, mons, uallis, altum, humile, ſublime, depreſſum. Item primus, ſecundus, tertius, quartus, quintus, ſextus, uigeſimus, centeſimus, milleſimus. Quippe nihil eſſe ſecundum poteſt, niſi aliud primum ſit: nihil tertium, niſi ſecundum aliquid reperiatur. Eodem pertinent ſimplex, duplex, triplex, quadruplex: & ſimplum, duplum, triplum, quadruplum, dimidium: quoniam duplum ad aliquid ſimplum refertur, ſicut magnum ad paruum, altum ad humile, ſurſum ad deorſum, ſupinum ad pronum, longum ad breue, ſecundum ad primum. Relatiuorum natura eſt, ut unum ſine altero nequeat intelligi: Pater enim eſſe nemo poteſt ſine filio, nec mons ſine ualle, nec dux ſine comite. Item relatiua ſe mutuò definiunt, ut pater eſt, qui habet filium: filius, qui habet patrem: maius, quo aliquid minus eſt: minus, quo maius aliquid reperitur: maritus, qui uxorem habet: uxor, cui maritus eſt. Et relatiua ſimul aiunt oriri, conſiſtere, deſinere. Siquidem eodem tempore fiunt, & deſinunt eſſe, dominus & ſeruus, præceptor & diſcipulus, auus & nepos, dux & comes.

Vſus Prædicamentorum.

Prædicamenta conducunt ad finitiones, & ad cognitionem locorum communium. Eodem enim modo quicquid aut diſcimus, aut legimus, digerere debemus in capita

communia.ſicut hi ordines rerum à dialecticis proponũtur.

Quid Thema, & quot eius ſpecies.

THema eſt id, de quo agitur, uel eſt id, ad quod omnia orationis, ſeu diſceptationis argumenta referuntur. Thematum duo genera ſunt. Simplex thema eſt uox aliqua ſimplex, ut deus, mundus, homo, animal. Compoſitum, eſt integra oratio, ſiue pronuntiatum, uel axioma, ut Clodius iure cæſus eſt, mundus prouidentia regitur, diſſerendi ratio ad diſciplinas omnes neceſſaria eſt.

De Definitione nominis.

TRia dialectices officia ſunt, finire, diuidere, ratiocinari. Finitio & diuiſio ad themata ſimplicia pertinent, argumentatio ad orationem. Definitio eſt oratio, quæ aut uocis, aut rei alicuius naturam declarat. Et duplex eſt, Nominis, & rei. Finitio nominis, eſt ſimplex etymologia, uel qualiſcunque interpretatio uocabuli: ut, Sacrilegium, eſt ſacræ rei ablatio: Conſul, qui Reipublicæ conſulit: Theologus eſt, qui de deo loquitur: Medicus, qui medetur. Id genus definitiones imperfectiores ſunt, quàm deſcriptiones rerum: neque rerum naturam explicant, ſed originem duntaxat uocabuli: quoniam non continuò ſcimus, qui conſulentes Reipub. conſules uocandi ſint. Nam & miles in pugna Reip. conſulit, & ciuis ædificans domum conſulit Reip. Sic non ſtatim liquet, qui de diuina mente diſputantes theologi ſint, ſiquidem & philoſophi, & poëtæ, & oratores, crebrò de deo diſſerunt: nec ideo eo ipſo cognomento nuncupamus. Sic & de medici deſcriptione dicendum, herbas complures, & bruta animantia mederi poſſe, non tamen medicorum nomen uſurpare. Cæterum nominis finitio planè neceſſaria eſt, præſertim quando uox, de qua agitur,

Nominis finitio.

tur, eſt ambigua. Docet enim principio diſceptationis, orationis, uel operis, qua uerbi ſignificatione uti uelimus. Vt ſcripturi de Mundo, initio exprimere debemus, quid nos appellemus mundum. Eſt enim Mundus, propriè, qui conſtet ex decem orbibus ſiderum, & quatuor elementis. Plinius mundi uocabulo pro cœlo interim utitur. uulgus quandoque pro terra.

De finitione ſubſtantiæ.

ALtera eſt finitio Rei, quæ eſt ratio, qua quid ſit res explicatur. Huius quinque ſpecies ſunt, finitio ſubſtantialis, finitio cauſalis, finitio quæ conſtat ex effectibus ſeu officijs, finitio quæ conſtat ex partibus, & finitio quæ ex accidentibus cõponitur. Finitio Subſtantialis eſt, quæ conſtat ex genere & differentia: ut, homo eſt animal habens mentẽ, animal eſt corpus uiuũ & ſentiens: planta, eſt corpus uiuum, & non ſentiens: ignis eſt elementum calidum & ſiccum, elementum eſt ſubſtantia corporea & ſimplex infra orbem lunæ. Deus eſt ſubſtantia carens corpore, à qua res omnes ſunt conditæ: quod addo propter animas, quæ etiam ſine corpore ſunt ſubſtantiæ. Differentias, cum defuerint, excogitare licebit, ut herba plantæ genus eſt, quod quotannis areſcit. Sic enim diſtat à frutice, & arbore. Finitio Rei.

De Finitione cauſali, & Quatuor cauſis.

DEfinitio Cauſalis eſt, quæ ex cauſis rei conficitur. Cauſa propriè dicitur id, ex quo, per quod, à quo, ſiue gratia cuius, aliquid fit. Cauſæ quatuor ſunt, materia, forma, efficiens, finis. Materia eſt, ex qua aliquid fit: ut, pannus eſt materia ueſtis, lana eſt materia panni, ligna & lapides ſunt materia domus. Forma, eſt ipſa figura, effigies, ſeu qualitas, quam induit materia, ut figura illa, quam Cauſalis finitio. Materia. Forma.

habet domus,eſt forma, & cauſa domus: quoniam ſine ea domus dici non poſſet. Et *figura illa, quam præ ſe fert nauigium,eſt forma & cauſa nauis, quippe ſine ea huiuſcemodi lignorum ſtructura, nauis uocari non poſſet. Eſt ergo forma cauſa domus, nauis, ueſtis, urbis, & aliarum rerum.*

Efficiens. *Cauſa efficiens,eſt res, quæ aliquid efficit: ut, architectus, uel faber, eſt cauſa efficiens domus & nauigij.* Finis. *Finis eſt gratia cuius aliquid fit: ut, domus finis, uel cauſa,eſt habitatio,ut nos defendat ab imbre & tempeſtatibus: finis nauium,nauigatio eſt.* Q*uatuor ergo domus, & nauis cauſæ ſunt, ſine quibus,neque domus,neque nauigium fit.* Ma*teria, hoc eſt, ligna & lapides:* Forma*, id eſt, figura illa, quam habent domus & nauis:* E*fficiens, ut architectus aut faber:* Finis*, ut habitatio, nauigatio. Simili ratione aliarum quoque rerum cauſæ poſſunt indagari.* Ex *his quatuor cauſis finitiones rerum conficimus:ut,domus eſt ædificium è lignis & lapidibus habitationis gratia conſtructū. Hæc finitio duabus conſtat rei cauſis, materia & fine: ædificium genus eſt.* Penula *eſt ueſtis uilis & denſa, qua cæteras ab imbre cuſtodimus:cæteras ab imbre defendere,finis eſt, & cauſa penulæ, ueſtis genus eſt,uilis & denſa accidētia ſunt, differentiæ loco poſita, quibus penula ab alijs differt ueſtibus.Hac uoce utitur Cicero,ubi dicit,* Milonem *fuiſſe penulatum, cum occideret Clodium. Zythum eſt coctus ex aqua, hordeo, & lupulo potus.hic potus coctus, formam exprimit,reliqua materiā. Ad hunc locum pertinent definitiones nominum relatiuorum, quorum unum alterius cauſa eſt, & quæ inuicem ſe definiunt: ut, pater eſt, qui habet filium,filius,qui habet patrem.*

Finitio ex Effectibus ſeu Officijs.

EX Effectibus, ſeu Officijs haud rarò finitiones componuntur. Magna eſt Effectuum cum Officijs cognatio, adeò ut ſæpenumero haud facilè poßint diſcerni. Effecta propriam cuiuſque rei uim demonſtant: ut, magnes, eſt lapis, qui ferrum attrahit: hæmatites, qui ſanguinem ſiſtit: malua herba eſt, quæ uentrem lenit: ſol ſidus eſt, cuius ortu dies fit: luna ſidus eſt, cuius ui fluunt ac refluunt maria: ſirius, ſtella eſt, qua exoriente ardor Solis geminatur. Ex Officijs: Iuſtitia eſt, quæ unicuiq; rei ſuum tribuit: Grammatice eſt, quæ rectè loquendi modum docet: Rhetorice eſt, quæ bene dicendi præcepta tradit: prætor eſt, qui iuri dicendo in ciuitate præeſt: ædilis, qui publica & priuata ædificia curat; comœdus, qui actores, quomodò agendæ ſint fabulæ, docet.

Finitio ex Partibus uel Speciebus.

QVartum finiendi genus, eſt Finitio, quæ ex partibus uel ſpeciebus componitur. Ex Partibus: mundus eſt, qui conſtat ex orbibus ſiderum, & quatuor elementis. Ex Speciebus: ut, finitio eſt oratio, quæ aut uocis, aut rei alicuius naturam declarat. Hæc deſcriptio è duabus contexitur finitionum formis, nominis & rei.

Finitio ex Accidentibus.

QVintum finiendi genus conſtat Accidentibus: ut, narciſſus, eſt flos croco ſimilis, menſe Auguſto florens, poſtremus omnium florum: Aethiopia, eſt Aphricæ regio ſub medio ſole poſita, cuius populi atram & exuſtam, ſideris ardore, faciem habent.

Quæ ſeruanda ſint in finitione.

DIfferunt Finitio, & Finitum. Finitio enim propriè uocatur id quod uerbum eſt, cõſequitur: Finitũ, id, quod Finitio.

præcedit, ut in hac ratione, Homo eſt animal capax rationis: homo, definitum eſt: animal capax rationis, finitio. In finiendis rebus duo ſeruanda ſunt: Ne finitum plura comprehendat, quàm finitio: & contrà, ne finitio aliquid contineat, quod deſit definito. Quare hæc finitio uitioſa eſt, Homo eſt animal bipes, quia tum gallinæ, tum anſeres bipedes ſunt. Et hæc, homo eſt animal literatum, ac bellicoſum: quoniam pleriſque imbelles ſunt, & literarum expertes. In priore latius definitio patet, in poſteriore, finitum. In omni finitione genus definiti ponendum, aut aliquid loco generis. In orationibus, uel libris, finitio thematis debet eſſe ſcopus, & regula omnium eorum, quæ de themate illo traduntur. Vt ſi quis de Dialectices, Rhetorices, uel Mundi natura ſcripturus ſit, ita uocem finiat oportet, ut rei totius ſummam quàm breuiſſime complectatur: Quod fit, cum dicimus, Dialectice, ars eſt finiendi, diuidendi & argumentandi. Rhetorice, bene dicendi ſcientia eſt.

DE DIVISIONE.

Diuiſio, eſt uocis in ſpecies, uel partes, aut accidentia diſtinctio. Diuiſionum tres ſunt formæ: quarum prima eſt, Generis in ſpecies: & ſic corpus uiuum, in plantam & animal diuiditur: arbor, in malum, pyrum, pinum: axioma, in ſimplex & compoſitum. Secundus, Rei in partes, uel membra: ut quum arborem in radices, caudicem, ramos, folia, flores, partimur: axioma, in ſubiectũ & prædicatum. Hanc Cicero Partitionem, illam ſuperiorem, diuiſionem nominat. Tertia, Rerum in accidentia: ut, pharmacorum aliud ſalutare, aliud peſtiferum: arborum, aliæ ſylueſtres, aliæ domeſticæ: proloquiorum, aliud uerum, aliud falſum.

Hic

Hic arborum & pronuntiatorum rationem, tribus diuiſionum formis diſtinximus.

Octo quæſtiones, uel loci thematis ſimplicis.

PRima, quæ Etymologia, uel origo uocabuli ſit: ut, medicus dicitur, quia medetur: mundus, à perfecta abſolutaq; elegantia: chelidonia, quòd ab hirundine inuenta ſit. Secunda, An ſit: ut, ſit'ne ars aliqua, quæ adiuuari memoria poſſit: ſit'ne Deus, ſint'ne inferi. Hæc quæſtio ſecundo loco abſoluenda eſt. Tertia, Quid ſit res de qua agitur: ut, quid ſit Deus; quid mundus, quid uirtus, quid fortitudo. Huc pertinent ea, quæ de quinque finiendi formis dicta ſunt. Quarta, Quæ cauſæ ſint, à quo autore res ſit profecta, cuius gratia facta, ex qua materia conſtet, cuiuſmodi formam ſeu figuram habeat. Quinta, Vnum an multa: ut, ſint'ne plures Dij, quemadmodum ueteres crediderunt: hic dicemus qua ratione id eſſe non poſſit: ſint'ne plures mundi. Democritus enim innumerabiles eſſe mundos opinabatur, quaſi pilas alios extra alios. Sexta, Quæ, & quot ſint ſpecies rei, ut tres eſſe plantarum formas, arborē, fruticem, herbam: duo eſſe axiomatum genera, ſimplex, & compoſitum: quatuor uirtutum ſpecies, prudentiam, iuſtitiā, fortitudinem, temperantiam. Septima, Quibus membris, ſeu partibus conſtet: ut, arboris partes ſunt, radix, caudex, rami, flores: axiomatis, ſubiectum & prædicatū. Octaua, Quæ rei ſint uires, uel officia: ſiue, quid res efficiat: ut, quid efficiat luna ſuo inceſſu; quid chelidonia. Sic Plinius in naturali hiſtoria de ſole ſcribit: Non temporum modò, terrarumq; ſed ſiderum etiam ipſorum, cœliq; rector: hic lucem rebus miniſtrat, aufertq; tenebras: hic reliqua ſidera occultat; hic uices temporum, annumq; ſemper renaſcentem ex

uſu naturæ, temperat: hic cœli triſtitiam diſcutit, atque etiam nubila humani animi ſerenat: hic ſuum lumen cæteris quoque ſideribus ſœnerat. Ad hunc modum thematum ſimplicium naturam indagabimus.

Quid Axioma, & quæ eius partes.

PRonuntiatum, Axioma, Enuntiatio, Proloquium, uel Propoſitio, eſt indicatiua, & ſimplex oratio, qua certi quiddam ſignificatur: ut, continentia, temperantia eſt. In omnibus perſonis, numeris, ac temporibus modi indicatiui axioma, uel propoſitio dicitur: ut Cicero mortalis erat, igne mundus interibit, dederam ad te literas, Cæſar uicit Pompeium. Item uerba infinitiua, ac ſubiunctiua, ſi pro indicatiuis ſumantur, propoſitionem efficiunt: ut, omnes concurrere, pro concurrebant. æſtas non ſemper fuerit, componite nidos, pro erit. M. Varro in lib. de Ling. Lat. ad Cicer. quarto & uigeſimo, pronuntiatum ita finit: Proloquium, eſt ſententia in qua nihil deſideratur. De hoc Gellij uerba hæc ſunt: Erit autem planius quid proloquium ſit, ſi exemplum eius dixerimus. Axioma igitur huiuſmodi eſt: Annibal Pœnus fuit, Scipio Numantiam deleuit. Milo cædis damnatus eſt, neque bonum eſt uoluptas, neque malum. Et omnino quicquid ita dicitur, plena atque perfecta uerborum ſententia, ut id neceſſe ſit, aut uerum, aut falſum eſſe, id à Dialecticis: ἀξίωμα (id eſt, oratio uerum aut falſum plenè ſignificans) appellatum eſt: à M. Varrone Proloquium, à M. autem Cicerone Pronuntiatum.

Subiectum. Prædicatum. Partes axiomatis ſunt Subiectum, & Prædicatum. Subiectum, prior proloquij pars eſt, de qua aliquid dicitur: Prædicatum poſterior pars eſt, quæ de alio prædicatur: ut in his, Cicero eſt orator, iuſtitia eſt uirtus: ſubiecta ſunt,

cta ſunt, Cicero, iuſtitia: prædicata uerò, orator, uirtus. Interdum uerba reſoluenda ſunt, quò partes dictæ habeantur, hoc modo: Cæſar uicit Pompeium, hoc eſt, fuit uincens: Cicero ſcribit, eſt ſcribens. Prædicari, eſt alterum de altero explicandi eius cauſa dici: ut quum dicimus, homo eſt animal: animal de homine prædicatur, & naturam eius exprimit. Prædicari.

Prima diuiſio Pronuntiati.

A*xioma aliud ſimplex eſt, aliud Compoſitum. Simplex enuntiatio dicitur, cuius præcipuæ partes ſunt ſubiectũ, & prædicatum: ut, Somnus eſt imago mortis.* Simplex. *Compoſitum axioma appellatur, cuius partes ſunt duo pronuntiati ſimplicia, quæ connectuntur coniunctionibus* Et, Vel, Si. *Id triplex eſt, copulatiuum, diſiunctiuum, cõditionale.* Compoſitũ. *Copulatiua propoſitio eſt, cuius partes coniunguntur coniunctione copulatiua: ut, Cicero eſt orator, & Plato philoſophus: Sol diurnum ſidus, & Luna nocturnum.* Copulatiuũ. *Diſiunctiuum dicitur, cuius partes connectuntur coniunctione diſiunctiua: ut mundus ſemper fuit, uel conditus eſt à Deo.* Diſiunctiuũ. *Conditionale, in cuius initio Si coniunctio ponitur: ut ſi ſol oritur, dies eſt: ſi furatus eſt rem ſacram, ſacrilegus eſt.* Cõditionale.

Secunda diuiſio.

P*Ronuntiatum aliud Verum eſt, quod rebus conſentit: ut fortitudo uirtus eſt:* Verum. *Aliud Falſum, quod rebus non conſentit: ut, fortitudo eſt uitium, lapis eſt corpus uiuum.* Falſum.

Tertia.

P*Roloquiorum aliud Affirmatiuum eſt, quo alterum alteri dicitur ineſſe: ut, pudor eſt metus, animus eſt immortalis.* Affirmatiuũ. *Aliud Negatiuum, quo alterum dicitur non ineſſe alteri: ut patientia non eſt uitium, libido non eſt uirtus.* Negatiuum.

Quarta.

Vniuerſale. *Axiomatum aliud Vniuerſale eſt, cuius ſubiecto præponitur ſignum uniuerſale; uel quo alterum dicitur ineſſe, uel non ineſſe alteri uniuerſo: ut, omnis homo capax rationis eſt: nihil tam altè à natura poſitum eſt, quò uirtus non poßit eniti: nulla uirtus opibus inferior eſt.* Aliud Particulare. Particulare, *cuius ſubiecto præfigitur ſignum particulare: uel quo alterum dicitur ineſſe, aut non ineſſe alteri ex parte aliqua: ut aliquis homo orator eſt, aliquod animal oculis caret.* Aliud Indefinitum. *indefinitum, quo alterum dicitur ineſſe uel non ineſſe alteri ſine ſigno, & quod ſimile eſt uniuerſali: ut, poëtæ ſunt honore digni, hominem decet pium eſſe, fures puniendi ſunt.* Sic propriè appellantur propoſitiones *Neceſſariæ, ubi genus uel differentia de ſpecie prædicatur: ut, homo eſt animal, homo eſt mortalis, capax rationis. Hæ uerò ſunt* Particulares, *homo ſcribit, homo eſt orator, utrobique ſubauditur aliquis.* Aliud Singulare. Singulare, *ubi proprium nomen, uel indiuiduum ſubijcitur: ut, Demoſthenes orator fuit, Homerus literarum princeps eſt, hæc herba emoritur.*

Quæ ſint ſigna Vniuerſalia, quæ Particularia.

Vniuerſalia ſigna. *Generalia, ſiue Vniuerſalia ſigna uocamus, quæ ſignificant uocem ſequentem accipi pro omnibus indiuiduis, uel quæ interpretamur per coniunctionem, aut propoſitionem copulatiuam. Sunt autem hæc, cunctus, uniuerſus, ſinguli, omnis, quiſque, unuſquiſque, nullus non, nemo, nemo non: ut, Cuncti mortales ambitioſi ſunt. Vniuerſa pecunia dabitur, in ſingulas naues ſinguli milites acerſebantur, Omnis homo mortalis eſt, Sua cuique ſententia, Vnumquodque crimen excutietur. Quæ ſic explicamus: In hanc*

nauem

nauē militem unum accerſebant, & in illam nauem militem unum accerſebant. Sic de nauigijs alijs. Huc pertinēt Interrogationes, quæ interim propoſitionē uniuerſalē efficiunt: ut, quæ non uaſtauit? id eſt, omnia. Et prouerbia, Iuueneſq́; ſeneſq́;: hoc eſt, omnes. Miſcebis ſacra prophanis, id eſt, omnia. Item hæc, Quantū eſt hominū uenuſtiorum, quicquid erat copiarum, amiſit. Si quid erat copiarum amiſit: hoc eſt, omnes uenuſtiores, omnes copias. Particularia uerò *ſigna ſunt, quæ indicent uocem ſequentem pro aliquot duntaxat indiuiduis accipi, non pro omnibus, uel quæ interpretamur per pronuntiatum diſiunctiuum.* Huiuſmodi *ſigna ſunt hæc: aliquis, quidam, quilibet, quiuis, nonnullus: ut, Aliquis homo fortis fuit. Quidam non ſatis te amat: Qualibet hirſutas fronde tegente comas: id eſt, hac uel illa citra delectum, non omnibus frondibus.* Nō aptè itaq; *quemlibet hominem, pro omni homine dicimus, Quemuis arbitrum cedo; hoc eſt, hunc uel illum, ſine delectu.*

Signa particularia.

Quinta Diuiſio.

P*Ronuntiatorum aliud* Neceſſarium *eſt, quum prædicatum neceſſariò ineſt ſubiecto.* Id *fit, quando genus, uel differentia de ſpecie dicitur, aut finitio de definito: ut, homo eſt animal, homo eſt capax rationis, animal eſt corpus uiuum & ſentiens. Aliud contingens, quod prædicatum ut inſit, ita poteſt non ineſſe. Quod fit, quando de ſubſtantijs accidentia dicuntur, aut de accidentibus accidentia: ut, Vergilius poëta eſt, poëtæ ſunt honore digni. Aliud* Impoßibile, *quum fieri non poteſt, ut prædicatum inſit ſubiecto: ut lapis ſentit, frutex eſt animal.*

Neceſſarium.

Contingens.

Inpoſsibile.

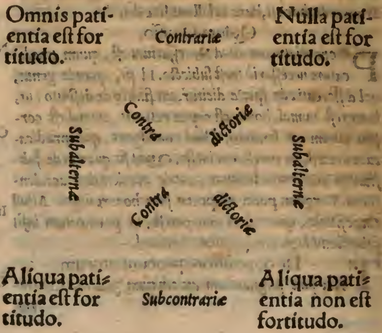
De oppoſitione pronuntiatorum.

T*Ria ſunt pugnantium axiomatum genera.* Contraria,

Contraria.

ria, dicuntur duo uniuerſalia: ut, Omnis pudor eſt metus, nullus pudor eſt metus. Horum natura eſt, ut nunquam ſimul eſſe uera poßint: ſæpenumero tamen, præſertim in contingentibus, falſa: ut, omnis homo poëta eſt, nullus homo poëta eſt. Subcontraria. Subcontraria, duo particularia ſunt: ut aliquis homo eſt doctus, aliquis homo non eſt doctus. Hæc nunquam ſimul falſa ſunt, ſed quandoque ſimul uera.

Contradictoria. Contradictoria, ſunt duo axiomata, quorum alterum eſt uniuerſale, alterum particulare, uel quorum utrunq; eſt ſingulare: ut, omnis pietas eſt iuſtitia, aliqua pietas non eſt iuſtitia: nullus pudor eſt metus, aliquis pudor eſt metus. Hæc nunquam ſimul neq; uera, neque falſa ſunt. In his tribus pugnantium propoſitionum formis ſeruanda ſunt duo, ut altera ſit affirmatiua, altera negatiua, ut in utraque idem ſit ſubiectum, & idem prædicatum. Quoniam hic nulla eſt pugnantia, Cicero eſt orator, Vergilius non eſt orator.

De pro

De propoſitionum Iſodynamia.

ISodynamia, uel(ut uulgari uocabulo utar) Aequipollētia pronuntiatorum, eſt ſimilis tum quantitas, tum qualitas duorum axiomatum, quibus idem ſubiectum ac prædicatum eſt. Quantitas ad generalitatem, qualitas ad negationem affirmationemq; referēda eſt. Signa ἰσοδυναμοῦντα hæc ſunt: non omnis, & aliquis non: omnis, & nullus non: omnis, & nemo non: non omnis non, & aliquis: nonnullus, & aliquis: non nullus non, & aliquis non. Ex his cōficiūtur pronunciata ἰσοδυναμοῦντα, Non omnis homo eſt iuſtus, aliquis homo non eſt iuſtus: Omnis homo eſt mortalis, nullus homo non eſt mortalis: Omnis homo ignauus eſt, nemo non eſt ignauus: Non omnis homo non eſt doctus, aliquis homo doctus eſt: Nonnulli oratores fuerunt, aliqui oratores fuerunt: Nonnulli homines non amant literas, aliqui homines literas non amant. Hæc ratio inueniendi propoſitiones, quæ eandem habeant uim, duas adfert commoditates. Conducit enim non mediocriter ad iudicium, ſi propoſitio aliqua obſcura ſit. Deinde haud parum facit ad copiam. Quippe pulchrum eſt quærenti ſermonis ornatum, poſſe multas excogitare formas loquendi, atq; ex ijs, ueluti ex ingenti floſculorum multitudine, aptiſsimam, elegantiſsimamq; eligere.

De Conuerſione.

COnuerſio propoſitionis, eſt ſubiecti ac prædicati commutatio. Earum duo genera ſunt, Simplex, & (ut Dialectici aiunt) Per accidens. Simplex cōuerſio eſt, quando non mutantur ſigna. Hoc modo uertuntur pronuntiata uniuerſalia negatiua, & particularia affirmatiua: ut, Nulla iuſtitia uitium eſt, nullum uitium eſt iuſtitia: Ali- Simplex.

qua fortitudo uirtus eſt, aliqua uirtus eſt fortitudo. Hîc *manent ſigna, nullus & aliquis, uocibus alijs tranſpoſitis.*

Per accidens. *Altera uertendi forma eſt, qua mutantur ſigna. Id fit in axiomate uniuerſali affirmatiuo: ut, Omnis homo animal eſt, aliquod animal eſt homo: Omnis patientia fortitudo eſt, aliqua fortitudo eſt patientia.*

Quot ſint Formæ argumentorum.

Diximus duas eſſe Dialecticæ partes, Topicen, ac Criticen. Topice locos demonſtrat, unde argumenta petuntur, de quibus poſterius loquemur: Critice uerò rationes colligendi, quæ ad iudicium faciunt, quando docere libet confirmationes aut noſtras, aut poëtarum, aut oratorum efficaces eſſe, & cohærere, uel ridiculas eſſe, & nihil efficere. Inde hanc dialectices partem Criticen, hoc eſt, iudicandi artem nuncupamus. Sicut enim aurum lapide, & igne probatur, ita ſunt certæ argumentorũ ſpecies, formæ uel modi, quibus nullo penè negotio cognoſcamus, an ratio, ſiue probatio è locis inuenta, proba ſit, nec'ne. Hos colligendi modos deſcribemus.

Argumẽtum. *Argumentum, eſt ratio probationem præſtans, qua colligitur aliud per aliud, & quæ quod eſt dubium, per id quod dubium non eſt, confirmat. Argumcmentorũ quatuor formæ ſunt, Syllogiſmus, Enthymema, Inductio, Exemplum: Soriten ad ſyllogiſmos referunt. Et re uera aliud nihil niſi ſyllogiſmus eſt, quod apertè docet axiomatum commutatio, quæ crebra eſt apud oratores, Quid enim aliud eſt, Omnis homo eſt animal, omne animal eſt ſubſtantia, ergo omnis homo eſt ſubſtantia: quàm: Omne animal eſt ſubſtantia: omnis homo eſt animal, igitur omnis homo eſt ſubſtantia? Sorites quidem, quoniam medium in maiore propoſitione prædicatur, in minore*

nore ſubijcitur, plures admittere tum uoces, tum axiomata poteſt, quàm ſyllogiſmus: uerùm probandi loquendiq́; ratio id non requirit.

Quid Syllogiſmus. & Quibus partibus conſtet.

SYllogiſmus eſt efficaciſsima probandi forma, qua è duobus pronuntiatis, concluſio ſeu thema colligitur. Hæc argumentatio tribus uocibus, ſeu terminis, conſtat: Maiore, Minore, & Medio. Totidem quoque propoſitionibus, quarum prima nominatur, maior propoſitio, ſecunda, minor propoſitio, tertia concluſio, thema, complexio, intentio. Porrò terminus maior, eſt uox quæ cum medio ponitur in maiore propoſitione. Terminus minor, uocabulum eſt, quod cum medio ponitur in minore propotione. Medium eſt, uox quæ bis ponitur ante concluſionem. Exempli gratia. *In hoc ſyllogiſmo, Omnis inſidiator, iure occiditur, Clodius eſt inſidiator, ergo Clodius iure occiſus eſt. Inſidiator medium eſt: iure occiſus, terminus maior: Clodius minor.* Maior. Minor. Medium.

De Figuris & Modis Syllogiſmorum.

OMnis ſyllogiſmus habet materiam, & formam. Materia ſunt axiomata, ex quibus ſyllogiſmus componitur. Sic dicimus pronuntiatum eſſe uerum aut falſum nihil facere ad formam, ſed ſolum ad materiam confirmationis. Quippe ex proloquijs falſis ſæpenumerò ſyllogiſmus bonus contexitur: ut hic, Nullum animal mortale eſt, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo mortalis eſt. Forma, eſt pronuntiatorum diſpoſitio. Ad hanc pertinent Figuræ & Modi. Figura, eſt certa diſpoſitio medij. Tres ſunt figuræ. Prima, quando medium in priore pronuntiato ſub Materia ſyllo. Forma. Figura.

to ſubijcitur, in poſteriore prædicatur. Secunda, quum medium utrobique prædicatur. Tertia, quando medium bis ſubijcitur. Harum *unaquæque aliquot habet ſub ſe modos.*

Modus, eſt ratio qualitatis & quantitatis propoſitionum. Prima *figura modos continet quatuor, ſecunda totidem, tertia ſex.* In *modorum nominibus, omnes propè characteres peculiarem aliquam habent uim.* A, *uniuerſalem affirmatiuam ſignificat:* E, *uniuerſalem negatiuam:* I, *particularem affirmatiuam:* O, *particularem negatiuam:* B, *indicat argumẽtationem reduci poſſe ad primæ figuræ primum modum:* C, *ad ſecundum:* D, *ad tertium:* F, *ad quartum:* S, *conuerſionem ſimplicem notat:* P, *per accidens:* M, *axiomatum tranſpoſitionem.*

Quæ ſeruanda ſint in Syllogiſmis.

IN *omni Syllogyſmo neceſſe eſt maiorem propoſitionem, uel minorem, aut utranque affirmatiuam eſſe: quoniam ex duabus negatiuis nihil rectè colligitur.* Ante *concluſionem altera uel utraque debet eſſe uniuerſalis.* Si *maior propoſitio uel minor negatiua fuerit, concluſio quoque negatiua ſequetur.* Si *propoſitio maior uel minor particularis fuerit, concluſio etiam particularis erit.* Medium *nunquàm ponitur in concluſione.* In *ſyllogiſmo non ſint plures uoces, quàm tres:* Neque *ſit nomen aliquod ambiguum, quod in uno axiomate aliter capiatur, quàm in alio.*

MODI PRIMAE FIGVRAE.

Bar	*Omne animal ſentit,*	
ba	*Omnis homo animal eſt,*	*igitur*
ra.	*Omnis homo ſentit.*	
Ce	*Nullum animal caret ſenſu,*	
la	*Omnis homo animal eſt,*	*ergo*

rent.

rent. *Nullus homo caret ſenſu.*

Da *Omnis inſidiator iure occiditur,*

ri *Clodius eſt inſidiator, ergo*

i. *Clodius iure cæſus eſt.*

Fe. *Nulla ars inutilis eſt,*

ri *Dialectice ars eſt, igitur*

o. *Dialectice non eſt inutilis.*

His addunt Dialectici *modos alios, qui concluſionem inuerſam habent, uel (ut ipſi uocant) indirectam.* Siquidem *duas concluſionum formas tradunt. Directam, quando idem prædicatum eſt maioris propoſitionis, ac thematis, ut hic,* (Concluſio directa.) *Omnis iuſtitia uirtus eſt, Pietas eſt iuſtitia, ergo Pietas eſt uirtus. Indirectam, cum quod prædicatur in maiore propoſitione, in concluſione ſubijcitur, ut,* (Concluſio indirecta.) *Omnis temperantia eſt uirtus, Clementia temperantia eſt, igitur* Aliqua *uirtus eſt clementia. Poſterior forma loquendi, planè contraria eſt communi naturæ ſermonis.*

MODI SECVNDAE FIGVRAE.

Ce *Nemo prodigus eſt auarus,*

ſa *Omnes fœneratores ſunt auari, ergo*

re. *Nullus fœnerator eſt prodigus.*

Cam *Omnis gratitudo eſt iuſtitia,*

eſ *Nulla prudentia eſt iuſtitia, igitur*

tres *Nulla prudentia eſt gratitudo.*

Feſ· *Nemo ignauus literas amat,*

ti *Cælius literas amat, ergo*

no. *Cælius non eſt ignauus.*

Ba: *Omnes eruditi ſunt comes & humani,*

ro *Agricius nec comis eſt, nec humanus, ergo*

co. *Agricius non eſt eruditus.*

MODI TERTIAE FIGVRAE.

Da *Omnis homo eſt ſubſtantia,*
rap *Omnis homo eſt animal, ergo*
ti. *Aliquod animal eſt ſubſtantia.*
Fe *Nulla deſidia eſt uirtus,*
lap *Omnis deſidia eſt metus laboris, ergo*
ton. *Nullus metus laboris eſt uirtus.*
Di *Aliquis homo eſt ſubſtantia,*
ſa *Omnis homo eſt animal, ergo*
mis. *Aliquod animal eſt ſubſtantia.*
Da *Omnis homo eſt mortalis,*
ti *Aliquis homo eſt animal, igitur*
ſi. *Aliquod animal eſt mortale.*
Bo *Aliquis homo non eſt ignauus,*
car *Omnis homo eſt animal, ergo*
do. *Aliquod animal non eſt ignauum.*
Fe *Nullus homo eſt immortalis,*
ri *Aliquis homo eſt animal, ergo*
ſon. *Aliquod animal non eſt immortale.*

De ſyllogiſmi Ductu ad impoſsibile.

SYllogiſmi formam probam eſſe traductione(ut uocant) ad impoßibile, hunc in modum docent: Axioma, quod contradictorium eſt concluſioni, pro maiore propoſitione ponunt. Deinde è duobus pronuntiatis, quæ præceſſerunt concluſionem, alteram deligunt, quæ manifeſtè uera eſt, eam minorem propoſitionem faciunt. Poſtremò tertiæ propoſitionis relictæ contradictoriam pro concluſione ponunt. Nam ea ritè ex alijs duabus colligitur. Quæ quia apertè falſa deprehenditur, neceſſe eſt alterutram earum falſam eſſe, ex quibus ipſa colligitur. Vt ſit hic ſyllo-

giſmus in prima figura. *Omne animal eſt ſubſtantia,* *Omnis homo eſt animal, ergo* *Omnis homo eſt ſubſtantia.* *Huius concluſionem ſi quis eſſe putet incertam, contexendus eſt ſyllogiſmus ex pronuntiatis contradictorijs, hoc modo:* *Aliquis homo non eſt ſubſtantia,* *Omnis homo eſt animal, ergo* *Aliquod animal non eſt ſubſtantia.* *Atqui hæc poſtrema, quoniam falſa eſt, neceſſe eſt falſam quoque eſſe alteram earum, ex quibus ipſa colligitur.* Non *minorem, quoniam ea in ſyllogiſmo priore dicebatur uera.* Ergo *maiorem, quæ contradictoria eſt concluſionis, cuius ueritas incerta erat.* Idem *efficietur, ſi maiorem dicamus ueram eſſe, hoc modo:* *Aliquis homo non eſt ſubſtantia,* *Omne animal eſt ſubſtantia, ergo* *Aliquis homo non eſt animal.* *Ad hanc formam ſpectant oratorum contentiones.*

De ratiocinatione.

QVod Dialectici Syllogiſmum, id Cicero Ratiocinationem *uocat.* Ratiocinatio, *eſt argumentatio perfectiſsima, quæ accommodatione aſſumptionis, ad id quod propoſitum eſt, elicit concluſionem. Huius partes quinque ſunt.* Propoſitio *uel* Expoſitio, Propoſitionis *approbatio,* Aſſumptio, Aſſumptionis *ratio,* Complexio. Propoſitio *eſt, per quam breuiter is locus proponitur, ex quo omnis emanat uis argumentationis.* Ratio *expoſitionis eſt, quæ demonſtrat uerum eſſe quod propoſuimus uno pluribus'ue argumentis.* *Aſſumptio eſt, per quam id, quod ex propoſitione ad oſtendendũ pertinet, aſſumitur.* *Aſſumptionis ratio eſt, per quã id quod aſſumptum eſt, cõfirmatur.* *Cõplexio eſt, per quã id quod ex tota argumentatione conficitur, exponimus.* Ratiocinatio *interdum quinq;, quandoq; qua-* Eius partes.

 tuor,

tuor, ſæpenumerò tribus duntaxat partibus cõſtat. Quinq;, quando tam expoſitio, quàm aſſumptio indiget probatione: quatuor, cum ſola uel propoſitio, uel aſſumptio rationibus confirmatur: tribus, quando neque expoſitio, neque aſſumptio probatione eget.

Quinquepartita ratiocinatio.

P*Ropoſitio, uel expoſitio:* Quicquid *optimè adminiſtratur, adminiſtratur conſilio.* Ratio *uel confirmatio expoſitionis:* Domus *ea quæ ratione regitur, omnibus inſtructior rebus, & apparatior eſt, quàm ea quæ temerè & nullo conſilio gubernatur.* Alia *ratio:* Exercitus *is, cui præpoſitus eſt ſapiens, & callidus imperator, omnibus partibus commodius regitur, quàm is qui ſtultitia, & temeritate alicuius adminiſtratur.* Alia *approbatio:* Eadem *nauigiji ratio eſt. Nam nauis optimè curſum conficit ea, quæ prudentiſſimo gubernatore utitur.* Aſſumptio, *quæ tertia argumentationis pars eſt:* Mundus *optimè adminiſtratur.* Confirmatio *aſſumptionis,* Nam *& ſignorum ortus & obitus, definitum quendam ordinem ſeruant.* Et *annuæ commutationes non modò quadam ex neceſſitate, ſemper eodem modo fiunt, uerùm ad utilitates quoque rerum omnium ſunt accommodatæ: & diurnæ nocturnæq; uiciſſitudines, nulla in re unquam mutatæ, quicquam nocuerunt.* Hactenus *quatuor habuimus ratiocinationis partes.* Quinta *eſt* Complexio, *ſiue* Intentio, *quæ aut id infert ſolum, quod ex omnibus partibus colligitur, hoc modo:* Conſilio *igitur mundus adminiſtratur.* Aut *unum in locum cum contraxerit breuiter propoſitionem & aſſumptionem, id adiungit quod ex his conficitur, ad hunc modum:* Quòd *ſi melius geruntur ea, quæ conſilio, quàm quæ ſine conſilio*

lio gerũtur: nihil autem omnium rerum melius, quàm mundus adminiſtratur, conſilio igitur mundus adminiſtratur.

Quadripartita.

E*Xpoſitio*: Q*ui ſæpenumerò nos per fidem feſellerunt, eorum orationi fidem habere non debemus.* P*ropoſitionis ratio*: S*i quid enim perfidia illorum detrimenti acceperimus, nemo erit præter noſmetipſos, quem iure accuſare poßimus.* A*lia ratio*: A*c primò quidem decipi incommodum eſt, iterum ſtultum, tertiò turpe.* A*ſſumptio*: C*arthaginienſes autem perſæpe iam non feſellerunt.* H*æc probatione non indiget.* C*omplexio*: S*umma igitur amentia eſt, in eorum fide ſpem habere, quorum perfidia toties decepti ſumus.*

Tripartita.

A*Vt metuamus Carthaginienſes oportet, ſi incolumes reliquerimus, aut eorum urbem diruamus, at metuere quidem non oportet: reſtat igitur, ut urbem diruamus.* A*lia,* Q*uicunque literas amant, opes, honores, ac corporis dignitatem contemnere ſolent,* P*oëtæ uerò literas amant, igitur opes & honores contemnunt.* B*reuiter omnes ſyllogiſmi ſunt ratiocinationes tripartitæ.* I*d ſolum intereſt inter* D*ialecticos & oratores, quòd hi copioſius, illi breuius rem eandem exponunt: hi non ita anxiè ordinem ſeruant pronuntiatorum, illi ſemper maiorem propoſitionem primo loco, minorem ſecundo, complexionem poſtremo ponunt.*

Quid Epichirema.

Q*Vod* D*ialecticis* S*yllogiſmus,* C*iceroni* R*atiocinatio, id* F*abio* E*pichirema eſt: quod hæc* Q*uintiliani ipſius uerba demonſtrant:* E*pichirematos & quatuor, &*

quinq;,& ſex etiam fictæ ſunt partes à quibuſdam. Cicero maximè quinq; defendit, ut ſit propoſitio, deinde ratio eius, tum aſſumptio, & eius probatio, quinta complexio. Hæc Fabius. Idem paulùm infrà, id ſolùm inter epichirema, & ſyllogiſmum intereſſe tradit, quòd hic ex ueris colligat, illius uerò uſus circa credibilia frequentior ſit.

De captioſis argumentationibus.

GEllius captioſas aliquot argumentationes ponit, qualis eſt: Quod nix eſt, hoc grando non eſt, nix autem alba eſt, grando igitur alba non eſt. Item alia non diſsimilis: Quod homo eſt, hoc non eſt equus, homo autem animal eſt, equus igitur animal non eſt. Poſſunt & aliæ excogitari: Omnis homo uel eſt doctus, uel indoctus, uerum non omnes homines ſunt eruditi, ergo omnes indocti ſunt. Item, Omnis homo dormit, uel uigilat, ſed non omnis homo uigilat, ergo omnis homo dormit. Itē, Quicquid nō amiſiſti, hoc habes, cornua non amiſiſti, igitur cornua habes. Id genus argumētationis dialectici tum fallacias, tū ſophiſmata nominăt. Quæ facilè dilui, ac refelli poſſunt, ſi ea, quæ in ſyllogiſmi compoſitione ſeruanda præſcripſimus, teneantur.*

De Enthymemate.

ENthymema, eſt imperfectus ſyllogiſmus. Quandoque maiorem cum themate complectitur: ut, Omnis iuſtitia uirtus eſt, igitur pietas uirtus eſt. Deeſt minor, pietas eſt iuſtitia. Interdū ex minore, & themate cōponitur omiſſa maiore: ut, Pietas eſt iuſtitia, ergo pietas uirtus eſt. Deeſt maior, omnis iuſtitia uirtus eſt. Vtra deſit maior an minor, hoc pacto cognoſcas. Si in antecedente, & conſequente idem ſit ſubiectum, maior deeſt: ſi idem prædicatum, minor: ut in hoc enthymemate, Clodius inſidiator eſt, ergo

Clodius

Clodius iure Cæſus eſt: deeſt maior, inſidiator omnis iure occiditur. Hîc *uerò minor deeſt, omnis inſidiator iure occiditur, ergo* Clodius *iure cæſus eſt: quoniam in priore, idem ſubiectum, in poſteriore, idem prædicatum.* Enthymemate *crebrò* Poëtæ *utuntur.* Vt *apud* Ouidium,

Quæritur, Aegiſthus quare ſit factus adulter,
In promptu cauſa eſt, deſidioſus erat.

Antecedens *eſt, Aegiſthus deſidioſus erat, conſequitur, ergo Aegiſthus adulter erat. deeſt maior, omnis deſidioſus adulter eſt.* Partes Enthymematis *duæ ſunt,* Antecedens *&* Conſequens.

De Inductione.

INductio, *quæ Græcis* ἐπαγωγὴ *dicitur, eſt forma colligendi, quæ è ſingularibus ad uniuerſalia progredimur: ut, plebs* Romana *optimè de* Milone *ſentit, equeſter ordo optimè ſentit,* Senatus *optimè ſentit, totus igitur populus* Rom. *optimè de* Milone *ſentit.* Syllogiſmus *progreditur ab uniuerſalibus ad ſingularia: ut,* Omnis *homo mortalis eſt,* Cicero *eſt homo, ergo* Cicero *mortalis eſt.* Inductio *à particularibus ad uniuerſalia: ut* Homerus *mortuus uel mortalis eſt,* Demoſthenes *mortalis eſt, igitur omnis homo eſt mortalis.* In Epagogis *cauendum, ne diuerſum aliquid inter ſingularia, quæ non exprimuntur, appareat.* Idcirco *non rectè colligas,* Demoſthenes *orator eſt,* Cicero *orator eſt, ergo omnis homo eſt orator.* Partes inductionis *ſunt antecedens, quod ſingularium coacervatione conſtat, & conſequens uniuerſale, collectum è ſingularibus.*

De Exemplo.

EXemplum, *uel* παράδειγμα, *eſt quoties unum particulare per aliud probatur, propter ſimilitudinem,*

quæ in utroque reperitur: ut, Si nauium rectores iudicio, non ſorte eliguntur, igitur & magiſtratus iudicio, non ſorte aligendi ſunt. Hic ſimilitudo quædam eſt inter nauigium & Rempub. inter rectores nauium, & magiſtratum. Exempli *materia petitur è locis ſimilium, diſsimilium, parium, maiorum, minorum.* Exemplum *à ſimili,* Quemadmodum *uaſcula oris anguſti ſuperfuſam humoris reſpuūt copiam, ſenſim autem inſtillantibus replentur, ſic tenera puerorum ingenia grandia non percipiunt, modica & uiribus ſuis apta commodius addiſcunt.*

À *diſsimili,* Si *barbarorum eſt in diem uiuere, noſtra conſilia ſempiternum ſpectare æuum debent.* À *pari,* Si *fratrem domi alis, cur me eijcis?* À *maiori,* Cicero *non perſuaſiſſet, igitur nec puer hic perſuadere poterit.* À *minori,* Hic *puer perſuaſit, ergo &* Cicero *perſuaſiſſet.*

Hûc pertinent argumenta quæ ducuntur à ſententijs, parœmijs, apologis, fabulis. Diſtant Exemplum *&* Locus *ab autoritate, quòd in uno iudicio hominis, in altero facti ſimilitudine utimur.*

Quid ſit Locus, & quot locorum ſpecies.

L*Oci argūmentorum ſedes ſunt. Ita eos appellauerunt, quòd in ipſis, uelut receptu & theſauro quodam, omnia faciendæ fidei inſtrumenta ſint repoſita.* Duo *locorum genera,* Dialectici, *ut genus, ſpecies, differentia, finitio, materia, forma, finis, ſimule, par, maius, minus: &* Rhetorici, *qui ad laudem, conſilia, uel iudicium pertinent.* Hi *rurſus aut* Laudatiui *dicuntur, ut genus, natio, patria, infantia, pueritia, adoleſcentia: aut* Suaſorij, *qui quatuordecim ferè numero ſunt, tutum, iucundum, facile, neceſſarium, utile, iuſtum, honeſtum: & his contrarij, à periculis,*

ab in

ab iniucundo, à difficili, à non neceſſario, ab inutili, ab iniuſto, ab inhoneſto: aut Iudiciales, ut à teſtibus, à tabulis, à quæſtionibus, à rumoribus. Hos ordine deſcribemus, poſita prius diuiſionis tabula.

- Loci,
  - Dialectici,
    - *Genus: Species: Differentia. Finitio: Materia: Forma: Finis.*
  - Rhetorici,
    - *Laudatiui,*
      - *Genus. Natio. Patria. Infantia. Pueritia. Adoleſcentia. Genera uirtutum & uitiorum animi.*
    - *Deliberatiui,*
      - *Tutum. Facile. Iucundum. Neceſſarium. Vtile. Iuſtum. Honeſtum. Periculoſum. Iniucundum. Difficile. Non neceſſarium. Inutile. Iniuſtum. Inhoneſtum.*
    - *Iudiciales,*
      - *Teſtes. Tabulæ. Quæſtiones. Rumores.*

Genus, & Commune.

AD generis negationem conſequitur ſpeciei remotio. ut, Studioſus non eſt, igitur fortis non eſt. Ad affirmationem generis non ſequitur affirmatio ſpeciei: quemadmodum hic, Animal eſt, ergo homo eſt. Ad totius generis affirmationem, conſequitur affirmatio cuiuslibet ſpeciei: ut, Omne argentum legauit, igitur & cælatum. Simili forma è Communi colligimus particulare. Commune hic dicitur, quicquid altero latius patet: ut, Homo commune eſt ad Aethiopem, & hominem album: item ad pauperem & opulentum. Domus ad paruam domum, & magnam. Colligendi forma eiuſmodi eſt. Nullam unquam domũ habuit, igitur nec magnam. Nunquam librum aliquem uidit, ergo nec tuum.

Species, ac Particulare.

REmota ſpecie, non conſequitur remotio generis. Non enim ſequitur, Homo non eſt, igitur animal non eſt. Item, Chelidonia arbor non eſt, ergo nec planta. Sed affirmata ſpecie, ſequitur affirmatio generis: ut, Cicero eſt homo, ergo & animal. Hũc etiam referendæ ſunt argumentationes, quæ colliguntur à particulari ad commune. Particulare hic dicitur, quicquid altero eſt anguſtius. Quod genus, Veſtis longa ad ueſtem, Homo timidus ad hominem, Liber elegans ad librum. Argumentandi ratio talis: Librum elegantem habui, ergo & librum. Murem paruum uidit, igitur & murem.

Differentia.

AD negationem differentiæ, conſequitur negatio ſpeciei, quam conſtituit: & ad affirmationem, affirmatio: ut, Spongia ſentit, eſt igitur animal: Ratione caret, igitur homo non eſt.

Finitio,

Finitio, & Etymologia.

A Finitione ad finitum: & contrà, à finito ad finitionem argumentamur, tum affirmatiuè, tum negatiuè: ut, Animal capax rationis eſt, ergo & homo: Animal eſt, igitur corpus uiuum, ac ſentiens. Negatiuè, Non eſt animal capax rationis, ergo homo non eſt. Non eſt animal, igitur nec corpus uiuum, & ſentiens. Simil ratione ab Etymologia argumentum ducitur, ſed negatiuè duntaxat: ut: Non eſt ſacræ rei ablatio, ergo nec ſacrilegium: Non medetur, ergo medicus non eſt: Non loquitur de Deo, ergo non eſt Theologus.

Deſcriptio.

Diſtant Finitio & Deſcriptio, Quòd hæc quale aliquid ſit, illa quid ſit, doceat: hæc accidentibus multis, illa genere & differentia conſtet. Ex Deſcriptione haud alia ratione argumentum, atq; è Finitione conficitur. Sed cauendum, ne Deſcriptio latius pateat, ne'ue ſit anguſtior, quàm id quod deſcribitur: ut, Pſittacus eſt auis uiridis, roſtro adunco, collo rubro, torque inſigni in ſenecta, quæ altero pede cibum tenens ueſcitur.

Totum, & Partes.

A Toto inferuntur partes, non remouentur: ut, Domus eſt, neceſſe eſt igitur & parietes & tectum, eſſe. Verùm non ſequitur: Domus non eſt, ergo nec tectum, nec parietes ſunt. Poſſunt enim ſupereſſe parietes reliquis conſumptis incendio. Partes ſi uniuerſæ colliguntur, totum inferunt: ut, Parietes ſunt & tectum, neceſſe eſt igitur domum eſſe.

Cauſæ quatuor.

Cauſarum naturam antè expoſuimus. Ab Efficiente: Sol adhuc ſub terra eſt, igitur nondum eſt dies: Traianus Ab Efficiẽte.

ianus nunquam genuit, ergo Troiano non fuit filius: Voluptas infamiam gignit, igitur fugienda: Virtus honorem affert, igitur appetenda. Efficientium cauſarum, aliæ Natura agunt, quæ non conſilium, ſed impetum ſequuntur: ut, Sol, luna, ignis, herbæ, gemmæ. Aliæ Conſilio: ut, Poëta, orator, faber, agricola, ſutor, puer, adoleſcens, uir, mulier.

à Materia. *A' Materia: Sublata materia auſertur effectus. Nullum lignum habuit, non potuit igitur fabricare naues: Ferrum* à Forma. *non habet, ergo nec cudere gladios poteſt. A' Forma: Non habet figuram domus, ergo nec domus eſt. Non habet ſpeciem libri, igitur nec liber eſt: Volubilis eſt globus, eſt ergo rotundus. A' forma apud Theocritum primo Idyllio, poculum commendatur ad hunc ferme modum: Dabo & profundum poculum, molli oblitum cera, recens fabricatum, adhuc ſculpturam redolens, circa cuius labra in* à Fine. *alto hedera nexa eſt. A' Fine: Agri uaſtati ſunt, bellum igitur fuit: Felicitas eſt expetenda, igitur & uirtus: Non eſt malum uiuere, igitur nec comedere: Nauigandum eſt, ergo & naues habendæ.*

Euenta.

AB Euentis, uel Effectibus non ſecus, atq; à Cauſis argumenta ducuntur. Ab effectu cauſæ efficientis: Dies eſt, ergo Sol eſt ortus: Peperit, igitur cum uiro rem habuit. Ab effectu materiæ: Poculum liquitur, non eſt igitur ligneum. Ab effectu formæ, uolubile eſt uas, eſt ergo rotundum. Finium effectus minus patent. Poteſt hoc dari exemplum: Agri culti ſunt, cultores plurimi adſunt, pecora multa in agris, literæ florent, illæſa ſunt phana, ergo hic pax fuit. Vt antè diximus, finis domus, eſt habitatio: nauis, nauigatio: medicamenti, ſanitas: belli, pax. Quæ ſingula

gula haud dubiè aliquid efficiunt: ut, habitatio hominem tutũ & tranquillũ reddit, nauigatio diuitẽ, ſanitas robuſtũ, pax eas adfert commoditates, quas ſuprà memorauimus.

Signa.

Signorum tria genera ſunt. Antecedentia, quæ ante rem eueniunt, ut apparatus, colloquium. Antecedentia. *Adiuncta, quæ cum re fiunt, ut umbra corporum, ſtrepitus pedum.* Adiuncta. *Conſequentia, quæ poſt rem, ut titubatio, trepidatio, pallor, rubor, tremor.* Conſequẽtia. *A' ſignis antecedentibus argumentum colligit Terentius in Andria: Solitudo ante oſtium, nihil apparatus, non cohærent nuptiæ. A' ſignis adiunctis ſic ratiocinari licet: Pallet, cogitabundus ſedet, animum ſubinde mutat, igitur amat. Hæc omnia nanq; amori ſunt coniuncta. A' conſequentibus ſic: Expalluit, titubauit, trepidauit, ueriſimile itaq; eſt ab ipſo hominem eſſe interfectum.*

Autoritas, & Exemplum.

A Iudicio, uel Autoritate ſic argumentantur: Optima ſtatim diſcenda ſunt; ita enim Quintilianus, inſtitutor optimus faciendum exiſtimauit. abAutoritate. *Exemplum aut Simile eſt, aut Contrarium, aut Maius, aut Minus.* Exempli partitio. *Simile exemplum: ut, Iure occiſus Saturnius, quoniam & Gracchus. Contrarium: ut, Marcellus ornamenta Syracuſanis hoſtibus reſtituit, Verres eadem ſocijs abſtulit. Maius: Si propter matrimonium uiolatum Troia eſt deleta: quid fieri adultero par eſt? Minus: Tibicines, quum ex urbe receßiſſent, publicè ſunt reuocati: Ciuitatis principes, qui bene de Rep. meriti ſunt, quum inuidiæ ceſſerint, ab exilio non ſunt reuocandi? Cæterum hæc explicatius dicenda.*

Simile.

A Simili: ut, horologij umbram progreſſam ſentimus,

progre

progredientem non cernimus: & fruticem, aut herbam creuiſſe apparet, non apparet creſcere: ita & eruditionis incrementum, quoniam minutis conſtat auctibus ex interuallo ſentitur. Argumentum à ſimili confutatur, ſi aut diſſimile eſſe oſtendemus, aut commodiorem ſimilitudinem dabimus, hoc modo: *Vt picem nemo attingit, niſi contaminetur: ita poëtas nemo legit, quin ad libidinem incitetur.* Negabimus ſimile quidpiam poëſim cum pice habere, & aliam ſimilitudinem dabimus: *Imò quod apes facere uidemus, ut ex unoquoq; floſculo quicquid optimum eſt excerpant, uenenum araneis relinquant: ita è poëtarum ſcriptis excerpimus utilia, obſcœna relinquimus.*

Par, Maius, & Minus.

A Pari. A Maiori. A *Pari: Si patri ius eſt in filium, igitur & in filiam. Si fratrem domi alis, cur me eijcis?* A' maiori: *Adulterum occidere licet, igitur & loris cædere:* Non poteſt *rex arcem aut urbem expugnare, ergo nec miles:* Cicero *non perſuaſiſſet, multò minus puer hic:* Parenti non *obtemperat, & audiet alienum?* E' *maiori minus aliquid colligere, eſt ex eo, quod magis probabile, ſeu uериſimile eſt, colligere id quod minus eſt probabile, ut apud Ouidium,*

–Vaſti quoque rector Olympi
Qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
Non aget hos currus: Et quid Ioue maius habetur?

Facilius enim Iupiter, quàm Phaëthon agere currus poſſet. Idem paulùm infrà de equis:

Nec tibi quadrupedes animoſos ignibus illis,
Quos in pectore habent, quos ore, & naribus efflant,
In promptu regere eſt: uix me patiuntur, ubi acres

Incal

Incaluere animi.

Quocircà argumentum etiam iſtud à maiori petitur: Lepus non poſſet ingredi antrum, igitur nec ceruus. Siquidem probabilius multò, & magis ueriſimile eſt, poſſe intrare leporem, quàm ceruum. Confirmatur locus propoſitione: Si id quod magis uidetur ineſſe, non ineſt: nec id quod minus uidebitur ineſſe, inerit. Minus uocamus id, quod minus probabile, & minus ueriſimile eſt. Terentius in Andria, Minus.

Hic paruæ conſuetudinis
Cauſa, huius mortem tam fert familiariter:
Quid ſi ipſe amaſſet? quid mihi hic faciet patri?

Si furem cædere licet, igitur & latronem. Si puer iſta potuiſti, uir non poteris? Leo ingredi antrum poteſt, ergo & lepus. In his minus probabile eſt, alienos amari, quàm parentes: pueros efficere aliquid poſſe, quod uiri non poſſent. Denique minus ueriſimile eſt, leones ingredi antrum poſſe, quàm leporem. Hûc pertinet uulgare pronuntiatum: Si id quod minus uidetur ineſſe, ineſt: & id quod magis uidebitur ineſſe, inerit. Hos locos Cicero & Quintilianus uocant à comparatione maiorum & minorum. A' comparatione quidem Maiorum: ut, Si quis ſacrilegium aut peculatum committit, furtum audebit committere. A' comparatione uerò Minorum: ut, Si miles expugnare arcem poterit, poteſt igitur & rex.

Proportio.

Locus à Proportione ſic differt à ſimili, quòd ibi è ſimili ſimile colligitur, hîc ſimilitudinis fit collatio. Similitudo ſic effertur: Vt nauis gubernator iudicio non ſorte eligitur: ita magiſtratus iudicio non ſorte ſunt eligendi.

Propor

Proportio ſic: Ita ſe habet ad nauim gubernator, ut ad Rempub. magiſtratus: at non ſorte, ſed iudicio gubernator eligitur: oportet ergo magiſtratus non ſorte, ſed iudicio eligere.

Pugnantia.

Relatiua. F*Ormæ pugnantium quatuor ſunt*, Relatiua, *Contradictoria*, Priuatiua, Contraria. Relatiua: *ut credere, debere: patronus, & cliens: præceptor, & diſcipulus.* E' *quibus ad hunc modum conficimus argumenta: Si fateris à me tibi creditam pecuniam, tu mihi debes: Carthaginienſes* Romanis *ſubiectos fuiſſe dicitis: conſtat igitur* Romanos *Carthagini imperaſſe.* Contradictoria, *quæ propoſitiones ſunt, inter quas nullo modo conuenit: ut,* Homerus *poëta eſt:* Homerus *non eſt poëta.* E' *quibus ſic argumentamur: Si uerum eſt axioma, Cæſar uicit Pompeiū: falſum eſt contradictorium pronuntiatum, Cæſar non uicit.* Priuatiua: *ut,* Lux, *& tenebræ: uiſus, & cæcitas: gnauus, ignauus: modeſtus, immodeſtus. Cæcus eſt, ergo non uidet: Tenebræ ſunt igitur non eſt lux.* Contraria *ſunt, calidum & frigidum, humidum & ſiccum, album & nigrum, bonum & malum.* Colligendi ratio *hæc eſt:* Herba *calida eſt, ergo non eſt frigida:* Aër *humidus eſt, non eſt igitur ſiccus.* Item, *ſi amandus, qui bene meretur, odio perſequendus, qui malé. Si præmio dignus, qui tyrannum occidit: ſupplicio afficiendus, qui iuuat. Si ueniam meretur, qui imprudens nocuit: non meretur præmiū, qui imprudens profuit.* Ad cōtraria *referri poſſunt* Differentiæ *&* Di*uerſæ ſpecies: ut homo, equus, leo: animal, planta:* Capax *rationis, expers rationis.* Probè *enim ratiocinanur:* Homo *eſt, ergo non eſt equus:* Capax *rationis eſt, igitur non eſt ex*

Contradictoria. Priuatiua. Contraria.

eſt expers rationis. E' loco contrariorum petitur Contentio: *hoc eſt, comparatio contrariorum, qua præcipuè oratores utuntur in demonſtratione perſonarum, cùm unius uirtutes, alterius uitijs cõferunt. Sic Cicero in Catilinam: Ex hac parte pudor pugnat, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc ſtuprum: hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc ſcelus.* De *hac exornatione plura in* Rhetorice *dicemus.*

Coniugata & Caſus.

A *Coniugatis: Si* Rhetorice *uirtus eſt,* Rhetorem *ſtudioſum eſſe neceſſe eſt.* A' *Coniugatis ſic colligit* Terentius: *Homo ſum, humani nihil à me alienum puto.* Coniugata *dicuntur, quæ ſolo nominis quodam deflexu diſtant: ut, candidum & candor.* A' *caſibus: Prudenter agit, ergo prudens eſt. Si ingratitudo turpis eſt, turpiter igitur facis, qui benemerito gratiam non referas. Caſus hoc loco eſt nominis in aduerbium deflexio.* Coniugata. Caſus.

De locis laudatiuis.

L*Oci Encomiaſtici in tres formas diuiduntur, quoniam in totidem laudatiuum genus deducitur. Triplex enim laus eſt:* Perſonæ, Factorum, Rerum. *Perſonæ laudantur à genere, à natione, patria, ſexu, ætate: hoc eſt, infantia, pueritia, adoleſcentia, iuuenta, ſenectute, ab educatione & diſciplina, ab habitu corporis, à fortuna, ab animo, à ſtudio. Ad perſonarum quoque demonſtrationes, ſpectant uirtutum ac uitiorum genera, quæ in libro de homine poſuimus.* Perſonæ laus.

Factorum *laus è ſuaſorijs locis petitur. Siquidem eadem ratione facta laudamus, qua ad ea hortamur: ut, Scæuolæ factum laudatur, quia periculoſum, quia utile, quia neceſſarium* Reip. *fuerit.* Res, *ut hiſtoria, poëtice, philoſophia laudantur, quòd ſint iucundæ, faciles, honeſtæ, utiles, neceſſariæ.* Laus factorũ. Rerum.

ceſſariæ. Omiſsis alijs, perſonarum locos aliquot deſcribemus. A'*genere Cicero in oratione pro Sextio: Parente P. Sextius natus eſt, homine (ut plerique meminiſtis) & ſapiente, & ſancto, & ſeuero. Vergil. 2. Aeneid.*

At non ille ſatum quo te mentiris Achilles,
Talis in hoſte fuit Priamo.

à Natione. A' *Natione: Sic Cicero teſtium autoritatem eleuat, quòd Græci ſint, his uerbis: Tribuo illis literas, do multarum artium diſciplinam, non adimo ſermonis lepôrem, ingeniorum acumen, dicendi copiam; deniq; & ſi qua ſibi alia ſumunt, non repugno: teſtimoniorum religionem, & fidem nunquam iſta natio coluit, totiusq; huiuſce rei, quæ ſit uis, quæ autoritas, quod pondus ignorant.* Hîc retulerit ſingularum gentium & mores, & conſuetudines tenere. Græci nanque mendaces dicuntur, Galli leues, Pœni perfidi, Latini ſuperciliosi, Germani bellicoſi, Hiſpani iactabundi. Cic. pro L. Sylla, Licet ipſi nos amemus, tamen nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos ſuperamus. A'

à Patria. *patria, ut, Athenenſis eſt, ergo uériſimile eſt eam Græcè loqui. Romanus eſt, igitur & Romanè ipſum loqui pro-*

à Sexu. *babile eſt.* A' *ſexu. Cicero pro Sextio: Mortem, quam etiam uirgines Athenienſes pro patria contempſiſſe dicuntur, ego uir conſularis timerem? Chremes apud Comicum: Oh, pergin' mulier eſſe? Ab ætate. Teren. amauit dum ætas*

ab Aetate. *tulit. Iterum, Quæ ſit eius ætas, uides. Cicero in oratione pro Rabirio: Affert aliquam deprecationē ætas, qua tum fuit. Hanc deinceps in infantiam, pueritiam, adoleſcentiam, iuuentam, uirile tempus, ſenectutem, & ſenium ſolent di-*

ab Educatiōe. *uidere. Ab educatione & diſciplina, quarum hæc ad præceptores, illa ad parentes refertur. Hæc aliâs corrum-*

pit,

pit, aliàs adiuuat & excolit ingenia: ut, Educatus eſt inter probos & honeſtos: uериſimile itaq; eſt probum & honeſtum fore. Refert enim à quibus, & quo quiſq; modo ſit inſtitutus. Nam mollis educatio, indulgentia parentum, & licentia præceptorum, efficit quoſq; natura bonos, deteriores. À *corporis habitu: Forma ſæpenumero naturã hominis, & animi conditionem exprimit. Vnde haud ineptè colligimus: Forma proba eſt, uultus modeſtus, humeri demiſsi, probabile eſt igitur probum eſſe & honeſtum. Contrà, Color ſeruilis eſt, piloſæ genæ, dentes putridi, collum intortum, humeri inæquales: quis ſub iſtiuſmodi corporis habitu, animum ſceleratiſsimum latere dubitet? Cicero in oratione pro Roſcio: Nonne ipſum caput, & ſupercilia penitus abraſa, olere malitiam, & clamare calliditatem uidentur?* À *fortuna: Hic ſeruus eſt, pauper, egens, luxu perditus: & amplius dubitamus aurum ab eo eſſe ablatum? Ab animi conditione, ut ſi aliquem dicamus natura eſſe auarum, iracundum, immiſericordem, crudelem, ſeuerum, ſobrium, modeſtum, fortem, fraudulentum: è quibus docere poſſumus aliquid factum eſſe, aut non factum. Cicero: Non feci iratus, nihil impotenti animo, nihil non diu conſideratum.* À *ſtudio, ut, ſit ruſticus an forenſis, negotiator an miles, nauigator, medicus, an poëta. Siquidem ex his quoq; argumenta petuntur.* À *nomine, ut ſi quem Valerium eſſe nominatum dicamus, quòd animo & corpore ualeat: Candidum, quòd minimè ſit candidus, Probum, quòd minimè probus ſit.*

Corporis habitu. à Fortuna. Conditione animi. à Studio. à Nomine.

De locis Deliberatiuis.

SVaſorios locos ſuprà enumerauimus. Hic aliquot eorum exempla ponemus. À *Tuto argumentum colligit* à Tuto.

Dauus Terentianus, cùm ait, nullū fore periculum, ſi Pamphilus dixerit, uxorē ſe uelle ducere. A' periculis, Ouid.

A Periculis.

-Medio eſt altißima cœlo,
Vnde mare & terras ipſi mihi ſæpe uidere.
Fit timor, & pauida trepidat formidine pectus,
Vltima prona uia eſt, & eget moderamine certo:
Tunc etiam, quæ me ſubiectis excipit undis,
Ne ferar in præceps, Thetis ſolet ipſa uereri.

Sunt uerba Solis, de progreſſu ſuo ab ortu in occaſum, quibus Phaëthontem petentem currus conatur deterrere. Ait in medio cœlo uiam eſſe altam: circa occaſum uerò, pronam & præcipitem. A' difficili, Ouidius in eodem loco:

A Difficili.

Ardua prima uia eſt, & quà uix manè recentes
Enituntur equi.

Mane, inquit Sol, iter eſt difficile, moleſtum, & in altum ducens. Similia facilè ex autoribus peti poſſunt. Iucundum *uocamus, quod uoluptatem, aut animi, aut corporis, aut utriuſq; adfert.* Facile, *quod ſine periculo & negotio fieri poßit.* Neceſſarium, *quod aliter fieri nequit.*

Iucundum.
Facile.
Neceſſarium.

De locis iudicialibus.

L*Oci iudiciales ſunt à tabulis, à teſtibus, à chirographis, à quæſtionibus, à rumoribus. His utuntur in iudicijs, ut ſi quis debitum neget, id tabulis, teſtibus, chirographis probabimus. De his optimè Cicero ad Herennium præſcripſit.*

De uſu locorum.

L*Ocorum rationem abſoluimus, reliquum eſt, ut aliquid de eorum uſu dicamus. Et primùm de locis dialecticis. Loci ſunt finitio, genus, ſpecies, adiacentia, actus, efficiens, cauſa, finis, effecta. Hos in thematum natu-*

ra ſcru

ra ſcrutanda percurremus. Quatuor adferunt commoditates. Conducunt enim maxime ad copiam, inde ad confirmationem, tum ad confutationem: deniq; ad palinodiam, exercitationē cum primis utilem iuuenibus. Exempli gratia: Si ſuadere philoſopho uelis, ut ducat uxorē: thema uel theſis conſtituenda, Sit'ne philoſopho ducenda uxor. Cuius partes duæ ſunt, philoſophus & uxor. Vtranque per locos omnes deducemus. Finitio philoſophi: Philoſophus eſt homo diuinarum, humanarumq; rerum notitiam cum uirtute ſectans. Species, Stoicus, Peripateticus, Academicus, Epicureus. Adiacētia: pallor, macies, horror, aſperitas frontis, ſeueritas uitæ, morum integritas, amor laborum, rerum humanarum incuria, contemptus uoluptatum. Actus, ſtudere, uigilare, laborare: aliquid tale ſemper eſt efficere, quò melior ipſe, meliores alij fiant. Finis, bene tranquilleq; uiuere. Effecta ſunt, mores hominum, uitaq; rectis inſtitutis emendata, & edita præcepta uitæ, conſcripti libri uſui & memoriæ poſteritatis. Pari modo diſcurrendum per omnes locos uxoris. Finitio. Vxor eſt mulier in conſortium uitæ liberorum cauſa legitimè accepta. Adiacentia, pudicitia & negligentia tori. Actus, blandiri, queri, rixari, ſuſpicari, æmulari, metuere, parere, educare, & communem rem familiarem curare. Finis, procuratio liberorum, conſeruatioq;. Quantum hæc ratio ad copiam conferat nemo non uidet. Tres commoditates aliæ nunc exponentur. Si philoſophum hortari uelimus ut ducat uxorem, ad Confirmationem pertinebit, quòd uxores pariunt ac educant liberos, quòd rei familiaris curam habent: quorum alterum utile eſt, alterum honeſtum. Ad confutationem uerò, quòd queruntur, rixantur, & omnia perturbant. Ad

Philoſophus.

Vxor.

Palinodiam, eadem non parum adiumenti adferunt: ut ſi deterrere ipſum ab uxore uelimus; dicemus eas blandiri, queri, rixari, perturbare omnia: neq; hominem unquam tranquillum eſſe, qui ſemel in malam inciderit uxorem. Deinde ea, quæ cauſam ante confirmabant, ſunt refutanda, hoc modo: At inquies uxores parere, ac educare liberos, qua re mortalibus contingere nihil honeſtius poßit. Pariunt quidem, ac educant liberos: ſed cum liberis pariunt perpetuam calamitatem. Tum quod ad curam rei domeſticæ ſpectat, hanc ita curant, ut nonnunquam plura diſsipent, quàm maritus colligat. Simili modo per locos Encomiaſticos, Suaſorios, ac Iudiciales uagabimur in quæſtionibus alijs. Indicant enim quid de re quaq; dicendum ſit.

IOACHIMVS RINGELBERgius Antuerpianus Lectori.

IN Rhetorices præceptionibus hunc ſeruabimus ordinem. Primùm cauſarum genera diſtinguentur: inde tradentur inuentionis, ſiue orationis partes: exordium, narratio, diuiſio, confirmatio, confutatio, concluſio. Poſtremò ſequentur reliqua quatuor oratoris officia: diſpoſitio, elocutio, memoria, pronuntiatio. Item in concluſione affectus, in elocutione tropos, figuras, & dicendi genera exponemus. In quarto officio de memoriæ arte nonnihil adijcietur.

Vale. Antuerpiæ VIII. Calend. Iunias, Anno M. D. XXIX.

- **Dialecticæ partes duæ**
  - Κρίσις, uel iudicatio, q̃ deſcribit
    - **Dictiones,** quarum
      - Quædam
        - Singulares uel indiuiduæ.
        - Communes
          - Genus.
          - Species.
          - Differentia.
          - Proprium.
          - Accidens.
      - Quædam
        - Subſtãtiarum.
        - Quãtitatum.
        - Qualitatum.
        - Relationum.
      - Ad uocum ordinẽ pertinẽt formæ finiẽdi diuidendiq́;.
    - **Propoſitiones,** quæ diuiduntur in ſimplices & compoſitas, in ueras & falſas, in affirmantes, & negantes, in generales, particulares, indefinitas, ſingulares.
    - **Probationes,** ſeu formas argumentorum quatuor,
      - Syllogiſmum.
      - Enthymema.
      - Inductionem.
      - Exemplum.
  - **Dialectici,** thematum
    - **Simplicium:** quæ etymologia, an ſit, quid ſit, quæ cauſæ, unum an multa, quæ ſpecies, quæ partes, quæ uires uel officia.
    - **Compoſitorum:** genus & cõmune, ſpecies & particulare, differentia, etymologia, definitio, deſcriptio, totum & partes, cauſæ quatuor & totidem earum effectus, autoritas, exemplũ, ſimile, diſſimile,

Τοπικὴ, ſiue iuuen= tio, qua continen= tur loci

par, maius, minus, quinq; pugnantium rerum genera, relatiua, con= tradictoria, priuatiua, contraria, diuerſæ ſpecies et differētiæ, com mutata proportio, coniugata, caſus. Quidam loci ad utraq; the= mata pertinent, ut etymologia, definitio, cauſæ.

Rhetorici

- **Demōſtratiui**, ſeu encomiaſtici, nā Dia lectici generis locos, quia illud præcipuā ſuā ſupellectilē habet ex arte Dialectica, inter locos Dialecticos poſuimus. Et hiſtoricū genus nihil niſi ppetua quędā narratio eſt.
  - **Perſonarum**, genus, natio, patria, ſexus, infantia, pueritia, adoleſcētia, iuuēta, ſenectus, educatio, & diſciplina, forma uel habitus corporis, animi natura, ſtudiū. Quibus addūtur genera uirtutum & uitiorum.
  - **Factorum**, ut Scæuolæ facti, utile, inutile, honeſtum, inhoneſtum, periculoſum, tutum, neceſſarium, facile, difficile, iuſtum, iniuſtum.
  - **Rerum**, ut belli, pacis, philoſophiæ, iucundū, facile, neceſſarium, utile, honeſtum, periculoſum, iniucundum, difficile, inhoneſtum, non neceſſarium, inutile.
- **Suaſorij**, Tutum, iucundum, facile, neceſſarium, utile, iuſtum, honeſtum, periculoſum, iniucundum, arduū, non neceſſarium, inutile, iniuſtum, inhoneſtum.
- **Iudiciales**, Teſtes, tabulæ, quæſtiones, rumores.

Dictionum, aut uocum duæ formæ,

- Singulares, *ſeu indiuiduæ: Cicero, Bucephalus, hæc herba, ille homo, iſta domus.*
- Communes,
  - Genus, *animal, flos, herba, uirtus.*
  - Species, *homo, equus, leo. aurũ, argentũ. plumbum.*
  - Differentia, *habẽs mentem, mente uacans, ſentiens, non ſentiens.*
  - Proprium, *poſſe loqui, ridere, numerare, mugire, hinnire.*
  - Accidens, *album, orator, poëta, domus, ueſtis, pannus, liber.*

ALTERA DIVISIO VOCVM.

Dictiones, *alia ratione in genera quatuor diuiduntur. Aliæ enim*

- Subſtantiarum, *ut homo, lana, lapis, lignum, caput, pectus, pes, digitus.*
- Quantitatum, *ut palmus, pes, paſſus, iugerũ, annus, menſis, duo, tria, uncia, ſextans, quadrans, triens.*
- Qualitatum, *ut* Rhetorice, *Dialectice, Geometria, prudentia, iuſtitia, fortitudo, album, nigrũ, ueſtis, panis, nauis.*
- Relationum, *ſeu relatiuæ: idem, diuerſum: æquale, inæquale: par, impar: ſimile, diſsimile: dux, comes: auus, nepos: proconſul, prouincia: magnum, paruum: primus, ſecundus, tertius: ſimplum, duplum.*

Finitio duplex,

- **Nominis,** *ut conſul eſt, qui reipub. cõſulit: Medicus, qui medetur: Theologus, qui de deo loquitur: Achelous, eſt fluuius: Athenæ, ciuitas: Olympus, nomen montis eſt.*
- **Rei,**
  - *Subſtantiæ, animal corpus uiuum eſt & ſentiens.*
  - *Cauſarum, domus eſt ædificium è lignis & lapidibus habitationis cauſa conſtructum.*
  - *Quæ cõſtat effectibus, ſeu officijs.*
  - *Quæ ex partibus uel ſpeciebus conſtat.*
  - *Quæ ex accidentibus componitur.*

Diuiſio triplex,

- **Generis** *in ſpecies.*
- **Rei** *in partes.*
- **Rei** *in accidentia.*

Quõ arbores diuiduntur in

- *Malum, pinum, eſculum, quercum.*
- *Radices, truncum, ramos, folia, fructus.*
- *Domeſticas & ſylueſtres.*

Diſpoſitiones, *uel formæ confirmationum quatuor ſunt.*

Sillogiſmus, *cuius partes*
- *Propoſitio, expoſitio, uel p̄poſitio maior.*
- *Aſſūptio, propoſitio minor.*
- *Them t, cōplexio, intentio, conc'uſio.*

Enthymema, *cuius partes antecedens & conſequens.* Omnis *inſidiator iure occiditur, ergo* Clodius *iure cæſus eſt.*

Inductio, *cuius partes quoq; antecedens & conſequẽs.* Alexãdri, Herculis, Cæſaris, Platonis, Demoſthenis, Ciceronis, Vergilij *labores par* Fortunã *ſequuta eſt: ergo, ſemper, quod* Græci *aiunt,* τῷ πόνῳ ἀποκρίνεται τυχη.

Id eſt, Labori reſpondet fortuna.

Exemplum, *à ſimili, diſſimili, pari, maiori, minori.* Huc *pertinent ſententiæ, parœmiæ, fabulæ, apologi.*

Syllogiſmus conſtat,

- **Materia,** *cuius partes*
  - *Tres uoces: maior, minor, media.*
  - *Duæ propoſitiones: maior & minor cum themate.*
- **Forma,** *uel diſpoſitione materiæ, cuius partes duæ ſunt,*
  - **Figura,** *eſt diſpoſitio medij. Hæc triplex eſt,*
    - *Prima, quando ipſum in priore propoſitione ſubijcitur: in poſteriore prædicatur.*
    - *Secunda, quum in utraq; parte dicatur.*
    - *Tertia, quando bis ſubijcitur.*
  - **Modus,** *eſt diſpoſitio quantitatis & qualitatis propoſitionum. Hic indicat, quæ axiomata eſſe debeant generalia, particularia, affirmantia, negantia.*

Quibuſdam talis locorum diſtinctio placet.

- **Probationes** *ſunt*
  - *Aut ἄτεχνοι, ut rumores, tabulæ, teſtes, quæſtiones.*
  - *Aut ἔντεχνοι, ſeu artificioſæ, quæ conſtant*
    - Signis, *quorum*
      - *Quędam*
        - Neceſſaria: *peperit, non eſt igitur uirgo.*
        - Probabilia, *ſepeliſti ſolus, ergo occidiſti.*
      - *Quędam*
        - Antecedentia, *Nullus apparatus eſt, ergo non erunt nuptiæ.*
        - Adiuncta, *Pallet, cogitabundus ſedet, animum ſubinde mutat, igitur amat.*
        - Conſequentia, *Expalluit, titubauit, trepidauit, ergo ſibi conſcius eſt.*
    - Argumentis, *quæ ducuntur*
      - Vel à perſonis, *ut genus, natio, patria, ſexus, educatio, pueritia, adoleſcentia, iuuenta.*
      - Vel à rebus, *ut genus, ſpecies, definitio, exemplũ, ſimile, par, maius, minus.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE